

Länsstyrelsen
Värmland

SAMHÄLLSORIENTERING

Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 27
enligt regleringsbrevet för 2021

Innehåll

Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Datainsamling	1
1.3 Rapportens disposition.....	2
2 Organisering och genomförande av samhällsorientering för nyanlända	3
2.1 Hur kommunerna anordnar samhällsorientering för nyanlända.....	3
2.2 Ansvarig nämnd för samhällsorientering för nyanlända.....	4
2.3 Språk.....	5
2.4 Tid och undervisningsform	6
2.5 Kommunernas förmåga att erbjuda samhällsorientering	6
3 Deltagande i samhällsorienteringen	8
3.1 Jämförelse mellan kommunernas statistik och Arbetsförmedlingens statistik	8
3.2 Skillnaden mellan kommunernas och Arbetsförmedlingens statistik.....	8
3.3 Kvinnor och mäns deltagande.....	9
3.4 Behov av nationell databas	10
3.5 Väntetider och orsaker till väntetider.....	10
3.6 Avbrott och orsaker till avbrott.....	11
4 Uppföljning och tillgänglighet	13
4.1 Kommunala planer för samhällsorientering	13
4.2 Utökningen från 60 till 100 timmar samhällsorientering.....	13
4.3 Tillgänglighet	15
5 Samhällskommunikatörer och SO-material	16
5.1 Rekrytering av samhällskommunikatörer	16
5.2 Kompetenskrav	16
5.3 Typ av tjänster för samhällskommunikatörer	18
5.4 Tjänstgöringsgrad	19
5.5 Kompetenshöjande insatser för samhällskommunikatörer	19
5.6 SO-material	20
6 Samverkan	21
6.1 Förutsättningar att kombinera samhällsorientering med andra etableringsinsatser.....	21
6.2 Utvecklingsområden lokal och regional samverkan.....	21
6.3 Behov av nationell samverkan	23
6.4 Kommunernas förslag på förbättringar	23
7 Pandemins påverkan	24
7.1 Utförandet av samhällsorienteringen påverkat av pandemin.....	24
7.2 Pandemins påverkan på kvinnors och mäns deltagande i samhällsorienteringen.....	25

8	Länsstyrelsernas arbete med samhällsorienteringen 2021	25
8.1	Länsstyrelsernas integrationsnätverk (LIN)	25
8.2	Röda tråden i kunskapsförmedlingen om det svenska samhället.....	25
8.3	Om Sverige – ett nytt material och metodstöd.....	27
8.4	MILSA utbildningsplattform	27
8.5	Statsbidrag	29
8.6	Den fortsatta kvalitetsutvecklingen av samhällsorienteringen	29
8.7	Samlad bedömning	33
9	Avslutande kommentarer	33
9.1	Länsstyrelsens rekommendationer	34
10	Bilagor.....	36

Inledning

1.1 Bakgrund

Sedan 2010 är samhällsorientering en del av nyanländas etablering. Varje kommun ska se till att nyanlända invandrare erbjuds samhällsorientering enligt lagen (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare. Sedan 2013 ska kommunerna även aktivt verka för att vissa nyanlända invandrare som inte omfattas av målgruppen i lagen om etableringsinsatser deltar i verksamheten; *den utvidgade målgruppen* (anhöriginvandrare).

Samhällsorienteringen regleras av Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare. Länsstyrelsens uppdrag är att främja och stödja samarbete mellan kommuner om samhällsorientering. Länsstyrelserna ska följa upp verksamheten, och varje kommun ska lämna länsstyrelsen de uppgifter som behövs för detta.¹

Syftet med samhällsorienteringen är att underlätta de nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet. Samhällsorienteringen ska ge en grundläggande förståelse för det svenska samhället och en grund för fortsatt kunskapsinhämtande. Tyngdpunkten ska ligga på den praktiska aspekten av att leva i Sverige. Det exakta innehållet, omfattningen och tyngdpunkten i varje del bör anpassas efter deltagarna och de lokala förutsättningarna. Samhällsorienteringen ska ge utrymme för dialog och reflektion. Målet ska vara att deltagarna utvecklar kunskap om:

- de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna,
- den enskildes rättigheter och skyldigheter
- hur samhället är organiserat, och
- praktiskt vardagsliv

Länsstyrelserna ska varje år lämna en gemensam redovisning om samhällsorienteringen till regeringen. Enligt regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende länsstyrelserna ska jämställdhetsaspekter vara ett tydligt fokus vid framtagandet av redovisningen².

1.2 Datainsamling

1.2.1 SO-enkät

Den årliga nationella SO-enkäten är ett viktigt verktyg för Länsstyrelsens uppföljning av samhällsorienteringen. Denna rapport bygger huvudsakligen på kommunsvaren och redogör för undersökningens nationella utfall. Till rapporten bifogas länsrapporter från samtliga 21 länsstyrelser (bilaga 1–21).

Aktuell uppföljningsperiod för SO-enkäten är 1 oktober 2020–30 september 2021. Av landets 290 kommuner var det 276 som besvarade enkäten vilket motsvarar en

---

¹ Förordning (2016:1363) om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare, [länk](#)

² Uppdrag 27, Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende länsstyrelserna, [länk](#)

svarsfrekvens på 95 procent. Alla responderande kommuner har inte besvarat alla frågor eftersom vissa svar i enkäten styr typ av följdfråga.

Inför utskick av SO-enkäten genomfördes samråd med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) i enlighet med förordningen om statliga myndigheters inhämtande av uppgifter från kommuner och näringsidkare (SFS 1982: 668). SO-enkäten finns bifogad denna rapport (bilaga 24).

1.2.2 Länsstyrelsernas årliga lägesbilder enligt regleringsbrev

Nytt för 2021 var att länsstyrelsernas enkät om lägesbilder över mottagande för 2021 innehöll påståenden om samhällsorienteringen enligt nedan:

- Kommunen har god förmåga att erbjuda samhällsorientering utifrån elevens olika förutsättningar, intressen och behov
- Kommunen har god förmåga att anpassa samhällsorienteringen till förändringar i mottagandet av nyanlända (t.ex. minskat deltagarunderlag)
- Styrkor och svagheter i kommunens arbete med samhällsorientering i mottagandet av nyanlända

Utfallet av dessa frågor beskrivs i kapitel 2.

1.2.3 Statistik från Arbetsförmedlingen och Migrationsverket

Länsstyrelsen har hämtat uppgifter om antal deltagare i samhällsorienteringen från Arbetsförmedlingen (bilaga 22) och statistik om antal kommunmottagna under innevarande period från Migrationsverket (bilaga 23).

1.2.4 Intern och extern samverkan

Perspektiv från dialoger och erfarenhetsutbyte som skett under året inom ramen för både länsstyrelseinterna och externa samverkansmöten, konferenser, seminarier och strategidagar är inflätade i redovisningen.

1.3 Rapportens disposition

Rapportens disposition följer i stort enkätens uppbyggnad i sex delar:

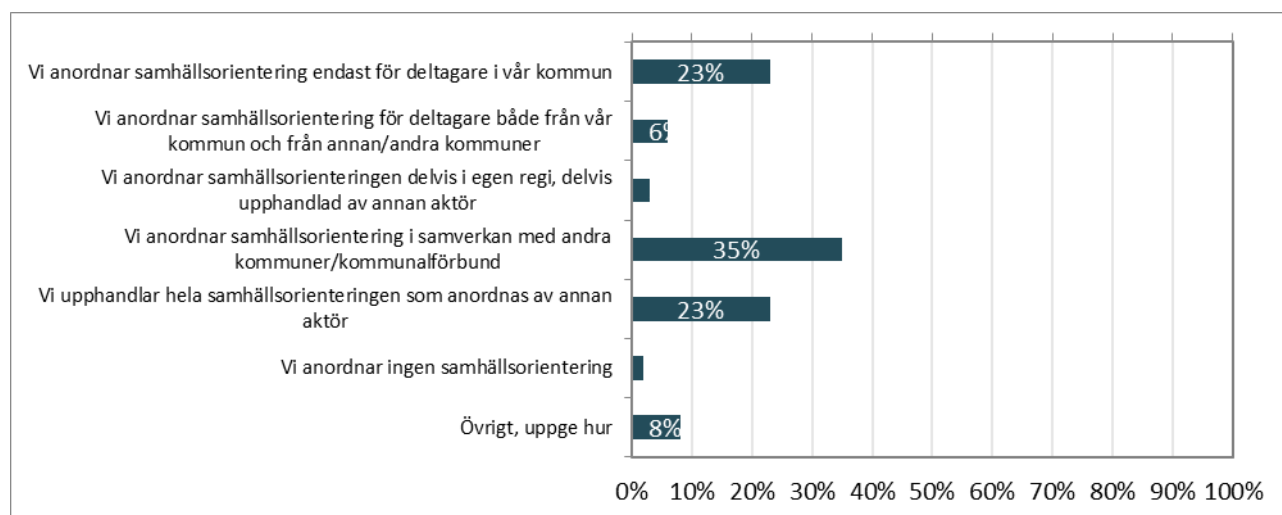
- Organisering och genomförande
- Deltagande
- Uppföljning och tillgänglighet
- Samhällskommunikatörer och SO-material
- Samverkan
- Påverkan till följd av pandemin

Efter redogörelse av resultatet från den nationella SO-enkäten följer en beskrivning av Länsstyrelsens arbete med samhällsorienteringen under 2021 (kapitel 8). Rapportens avslutande del består av en samlad bedömning och avslutande kommentarer med rekommendationer (kapitel 9).

2 Organisering och genomförande av samhällsorientering för nyanlända

2.1 Hur kommunerna anordnar samhällsorientering för nyanlända

Varje kommun ska se till att erbjuda samhällsorientering till nyanlända invandrare enligt lagen (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare. Enligt 9 § i Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare får kommunen uppdra åt andra att utforma planen och anordna samhällsorienteringen. Bestämmelsen innebär att en kommun kan ingå överenskommelse med en annan kommun, ha gemensam plan med andra kommuner eller uppdra åt exempelvis ideell organisation, studieförbund eller företag att anordna samhällsorientering. Det vanligaste sättet att organisera samhällsorienteringen är genom samverkan med annan kommun eller kommunalförbund.

Figur 1 Hur anordnar ni samhällsorientering för nyanlända? (n: 274)

En jämförelse med uppföljningen av samhällsorienteringen 2020 indikerar en viss minskning i andel kommuner som uppger att samhällsorienteringen erbjuds i samverkan med andra kommuner/kommunalförbund: 35 procent år 2021 och 43 procent år 2020. Av enkätsvaren att döma har fler kommuner upphandlat samhällsorienteringen av annan aktör än föregående år: 23 procent år 2021 i jämförelse med 16 procent år 2020.

Resultatet är dock inte helt enkelt att jämföra eftersom svarsfrekvensen inte är exakt densamma (266 svar år 2020) och alternativen inte identiskt formulerade. Ett extra alternativ lades till i frågan i enkäten 2021³. Av fritextsvaren framgår också att kommuner sannolikt har tolkat svarsalternativen i enkäten olika. Vissa responderande kommuner har angett att kommunen *inte* anordnar samhällsorientering trots att detta görs genom exempelvis upphandling, i samverkan eller av annan kommun.

³ "Vi anordnar samhällsorientering endast för deltagare i vår kommun"

Länsstyrelsen erfar att vissa kommuner väljer att lämna samverkan på grund av minskat inflöde av deltagare till följd av minskat mottagande vilket betyder minskade resurser. Detta faktum, i tillägg till bortfallet av grundersättningen, har en negativ effekt särskilt för de mindre kommunernas kapacitet att bibehålla kvaliteten i verksamheten.

2.1.1 Kartläggning av SO-aktörer nationellt

Som komplement till Länsstyrelsens uppföljning av hur samhällsorienteringen anordnas i kommunerna finns en kartläggning som gjordes under 2021 inom ramen för den §37-finansierade insatsen om en nationell samverkansmodell för digitala kurser i samhällsorientering med nationellt intag. Projektet, som bedrivs av Centrum för samhällsorientering i Stockholm (CSO), innehåller en kvalitativ kartläggning över SO-aktörer nationellt, det vill säga vilka kommuner som genomför samhällsorientering i samverkan och vilka kommuner som genomför i egen regi. CSO:s kartläggning omfattar landets samtliga 290 kommuner, och den visar att 178 kommuner bedriver samhällsorientering i samverkan. CSO genomförde 25 intervjuer med de kommuner som har en samordnande roll i regionala samverkansformer för samhällsorientering i respektive län. CSO skickade en enkät till de 112 kommuner som står utanför en regional samverkansform. Svarsfrekvensen på enkäten var 55,4 procent⁴.

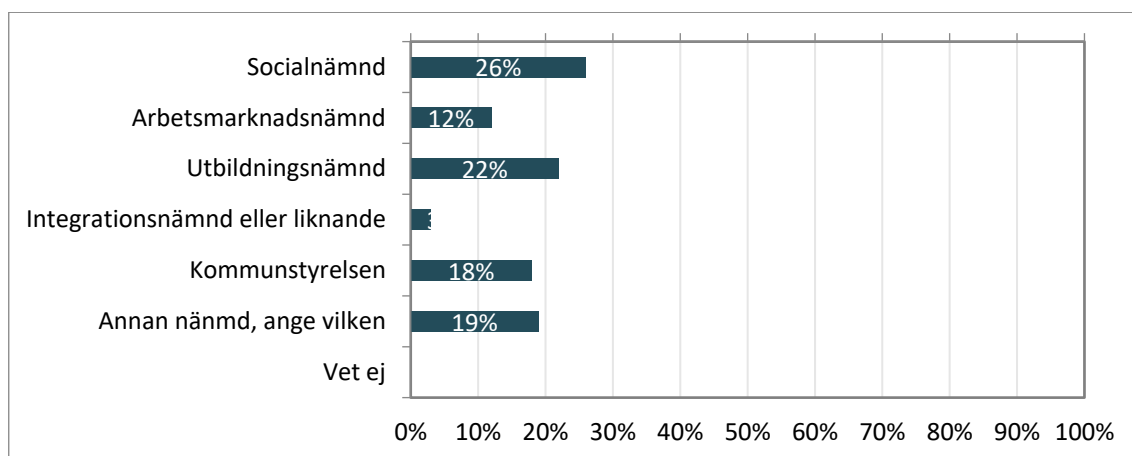
Enligt länsstyrelsernas enkätsvar ingår 35 procent av kommunerna i samverkan, medan CSO:s kartläggning visar att 61 procent gör det. Denna diskrepans väcker självklart frågor. Det finns sannolikt en kombination av förklaringar. Dels tolkar kommuner svarsalternativen i länsstyrelsernas enkät olika, dels går kommuner till en viss utsträckning in och ur samverkan. Vår bedömning är att CSO:s kvalitativa kartläggning sannolikt ligger närmare verkligheten, och Länsstyrelsen kommer att se över frågan i det fortsatta uppföljningsarbetet.

2.2 Ansvarig nämnd för samhällsorientering för nyanlända

Ansvar för att genomföra samhällsorienteringen ligger på olika nämnder i olika kommuner. En nämnd är ansvarig oavsett om samhällsorienteringen drivs i egen regi eller av annan aktör. En ny fråga i SO-enkäten 2021 infördes gällande vilken nämnd som ansvarar för samhällsorientering för nyanlända i kommunen. På frågan om ansvarig nämnd i SO-enkäten har vi 274 kommunsvar. Det vanligaste är att ansvaret för samhällsorienteringen ligger på socialnämnden (26 procent) och utbildningsnämnden (22 procent). På tredje plats kommer kommunstyrelsen (18 procent). I fritextsvaren nämns fler exempel på ansvariga nämnder, såsom arbets- och integrationsnämnd, familjenämnd, gymnasie- och näringslivsnämnd, vård- och omsorgsnämnd med flera.

---

⁴ Delrapport statsbidrag integration (2021), Förstudie: samverkansmodell digitala kurser i samhällsorientering med nationellt intag, Dnr: 59877-2020

Figur 2 Vilken nämnd ansvarar för samhällsorientering för nyanlända i er kommun? (n: 274)

2.3 Språk

Samhällsorienteringen ska i möjligaste mån bedrivas på deltagarnas modersmål eller ett annat språk som deltagare behärskar väl. I SO-enkäten angav kommuner hur vanligt förekommande nedanstående alternativ är.

	Vanligt förekommande	Ganska vanligt förekommande	Sällan förekommande	Aldrig förekommande	Kan inte bedöma
Modersmål	236	11	9	6	10
Annat språk som deltagaren behärskar väl	21	75	111	33	16
Svenska med tolk	15	10	45	146	28
Lätt svenska	21	23	73	98	27
Totalt	293	119	238	283	81

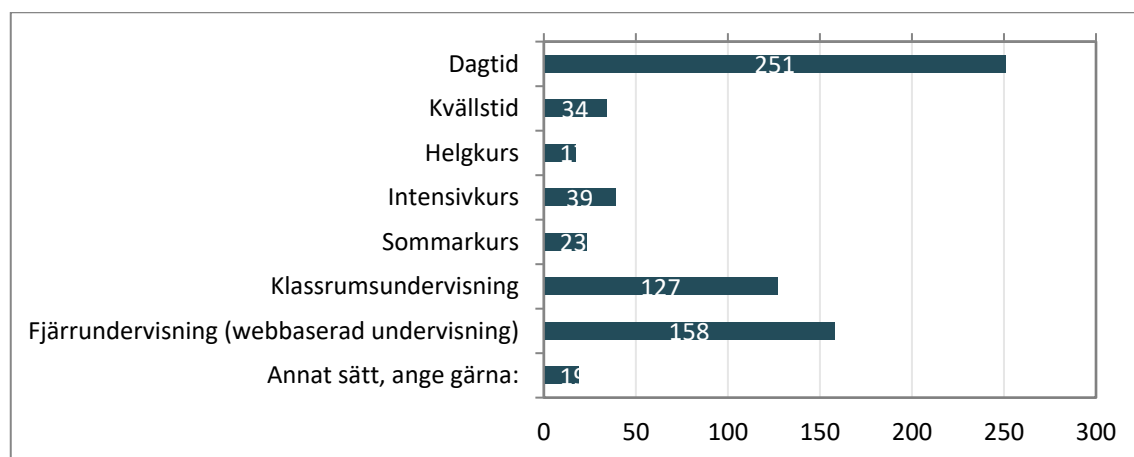
Figur 3 Samhällsorienteringen ska i möjligaste mån bedrivas på modersmålet eller annat språk som deltagaren behärskar väl. Vid behov ska tolk anlitas. Ange hur vanligt förekommande respektive alternativ är (n=274)

Liksom 2020 är det mest vanligt att samhällsorientering ges på modersmålet, vilket är i linje med förordningens intention. Näst vanligaste alternativet är annat språk som deltagaren behärskar väl. Samhällsorientering med tolk och på lätt svenska uppges vara sällan respektive aldrig förekommande.

2.4 Tid och undervisningsform

I likhet med 2020 är samhällsorientering på dagtid det vanligaste; i år uppger 92 procent av kommunerna detta. Av de svarande kommunerna uppger 58 procent av kommunerna att samhällsorienteringen erbjuds som fjärrundervisning. År 2020 var det 44 procent av kommunerna vilket indikerar en ökning.

Figur 4 Hur erbjuder in samhällsorientering? Flervalsfråga (n: 275)

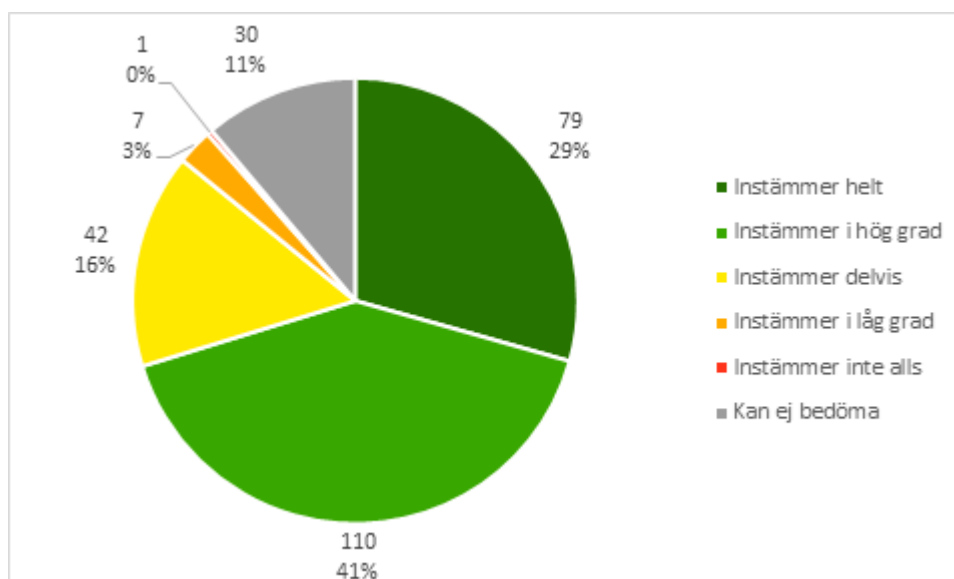
2.4.1 Fjärrundervisning

Av fritextsvaren framgår att fjärrundervisning har lett till minskad frånvaro, att det är lättare att kombinera samhällsorientering med andra etableringsinsatser och att den enskilda inte behöver resande mellan kommuner. Samtidigt lyfter många risker och nackdelar som är viktiga att vara uppmärksam på. Många kommuner beskriver att kvinnor missgynnas i högre grad än män då de generellt sett har haft sämre färdigheter i digital teknik. Det rapporteras även om att kvinnor i högre utsträckning än män blir störda av hemmavarande barn under fjärrundervisningen. Vissa lyfter risker med när barn med mer utvecklade digitala och språkliga färdigheter än sina föräldrar får agera stöd och om svårigheter för nyanlända att skaffa internetabonnemang utan personnummer.

2.5 Kommunernas förmåga att erbjuda samhällsorientering

Länsstyrelserna ska enligt regleringsbrev sammanställa lägesbilder om mottagandet av nyanlända och asylsökande i respektive läns kommuner avseende boende och verksamheter inom socialtjänst, skola och utbildning. I länsstyrelsernas lägesbildsenkät 2021 kunde kommunerna välja i vilken grad påståenden om kommunernas förmåga att anpassa samhällsorienteringen stämde.

På frågan om kommunen har god förmåga att erbjuda övriga kommunal vuxenutbildning, svenska för invandrare (sfi) och samhällsorientering utifrån elevens olika förutsättningar, intressen och behov. Övrig kommunal vuxenutbildning, sfi och samhällsorientering redovisas i separata cirkeldiagram, och går därför att jämföra med varandra.

Figur 5 Kommunen har god förmåga att erbjuda sfi, övrig kommunal vuxenutbildning och samhällsorientering utifrån elevens olika förutsättningar, intressen och behov (n=269)

En tydlig majoritet av kommunerna svarade *instämmer i hög grad* eller *instämmer helt* på frågan.

När vi separerar verksamheterna från varandra har kommunerna god förmåga att erbjuda anpassad samhällsorientering; 70 procent av kommunerna *instämmer i hög grad* eller *instämmer helt*.

Om vi jämför samhällsorientering med sfi och övrig kommunal vuxenutbildning ser vi att kommunernas förmåga att erbjuda anpassad samhällsorientering är lägre än kommunernas förmåga att erbjuda anpassad sfi och övrig kommunal vuxenutbildning.

Det är också en större andel av kommunerna som inte kan bedöma om kommunen har goda förutsättningar att anpassa samhällsorientering till elevens förutsättningar, intressen och behov i jämförelse med övrig kommunal vuxenutbildning eller sfi.

Kommunernas förmåga att anpassa sfi och övrig vuxenutbildning är bättre i jämförelse med samhällsorientering. En förklaring skulle kunna vara att kommunerna har längre erfarenhet av att anordna både sfi och övrig kommunal vuxenutbildning än samhällsorientering - ett uppdrag som landade i kommunerna 2011.

Det kan finnas andra förklaringar. Fritextsvaren kopplade till frågan i enkäten ger ingen heltäckande bild av de bakomliggande skälen. Utfallet väcker frågor om möjliga orsaker, till exempel om vikande elevunderlag, mindre språkgrupper, upphandlad tjänst eller samhällsorienteringens organisatoriska hemvist i kommunen spelar roll.

Uppskattningsvis 11 procent av kommunerna (30) har svarat *kan ej bedöma*.

En annan fråga i lägesbildsenkäten handlade om huruvida kommunen har god förmåga att anpassa samhällsorienteringen till förändringar i mottagandet av nyanlända. En klar majoritet av landets kommuner har god förmåga att anpassa samhällsorientering till förändringar i mottagande av nyanlända enligt lägesbilden.

I lägesbilderna kunde kommuner även beskriva styrkor och svagheter i arbetet med samhällsorienteringen. Till styrkor nämndes att samarbete med andra kommuner tryggar lärarkompetens, och inflöde av elever och främjar kontinuerlig antagning till samhällsorientering. Samverkan innebär att nyanlända snabbare får möjlighet att delta i samhällsorientering, särskilt för personer som har ett modersmål som inte talas av så många. Vissa beskrev samhällsorientering i egen regi som välfungerande.

Bland de svagheter som kommuner nämner finns långa avstånd till samhällsorienteringen, och brister i samverkan med Arbetsförmedlingen. Lågt mottagande betyder att många kommuner inte har samhällsorientering i egen regi. Att det är svårt att hitta kommunikatörer på de mindre vanliga språken beskrevs också som en svaghet.

2.5.1 Jämförelse mellan svaren i lägesbilderna och SO-enkäten

Vid första anblick förefaller det förvånande att en stor andel av kommunerna valde *instämmer helt* och *instämmer i hög grad* avseende god förmåga att anpassa samhällsorientering till förändringar i mottagandet av nyanlända. Kommuner har till exempel i flera år lyft att det behövs nationell samverkan för samhällsorientering på distans på de mindre vanligt förekommande språken, med andra ord ett behov kommunerna ensamma sällan har möjlighet att anpassa sin verksamhet för. Kommentarer i lägesbilden ger dock en djupare bild som också speglar vad som framkommer i SO-enkäten; att utmaningarna framförallt handlar om att erbjuda samhällsorientering på de mindre språken, det minskade mottagandet som innebär mindre resurser vilket påverkar kapaciteten att erbjuda samhällsorientering samt att samverkan med Arbetsförmedlingen har påverkats negativt av myndighetens reformering som lett till sämre samarbete kring deltagare som är aktuella för samhällsorienteringen.

3 Deltagande i samhällsorienteringen

En återkommande fråga i den årliga SO-enkäten är hur många deltagare som totalt har påbörjat samhällsorienteringen under undersökningsperioden 1 oktober – 30 september. Länsstyrelsen har också inhämtat statistik om deltagande från Arbetsförmedlingen.

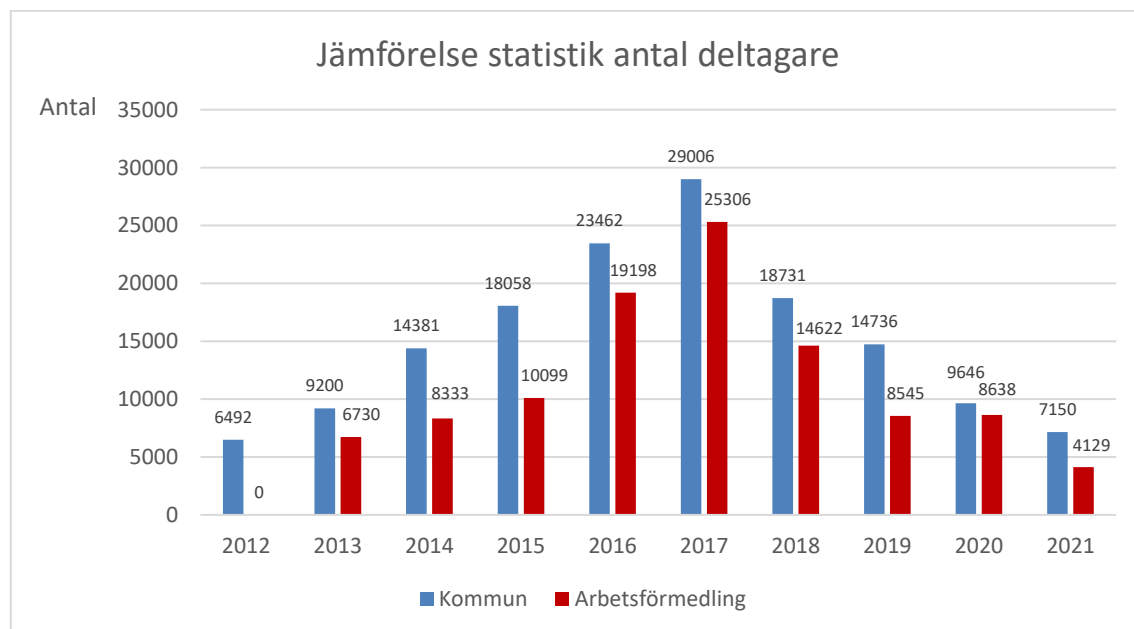
3.1 Jämförelse mellan kommunernas statistik och Arbetsförmedlingens statistik

Enligt kommunsvaren har 7 150 personer påbörjat samhällsorienteringen under den aktuella perioden. Enligt Arbetsförmedlingens statistik var 6 164 nya deltagare i etableringsprogrammet av vilka 4 129 hade samhällsorientering under den aktuella perioden (figur 6).

3.2 Skillnaden mellan kommunernas och Arbetsförmedlingens statistik

Kommunernas och Arbetsförmedlingens statistik är inte samstämmig. Kommunernas uppgifter redovisar totalt antal unika deltagare som påbörjat

samhällsorienteringen, medan Arbetsförmedlingen enbart visar arbetssökande inom etableringsprogrammet som varje månad har registrerad aktivitet samhällsorientering. Då samhällsorienteringen kan pågå under flera veckor parallellt med andra aktiviteter betyder det att en deltagare kan förekomma i Arbetsförmedlingens statistik fler än en gång. Följaktligen visar inte Arbetsförmedlingens statistik totalt antal deltagare. Arbetsförmedlingens statistik visar heller inte deltagare som tillhör den utvidgade målgruppen.

Figur 6 Uppgifter om antal deltagare i samhällsorientering 2012–2021

3.3 Kvinnor och mäns deltagande

I SO-enkäten gavs kommuner möjlighet att uppge könsuppdelad statistik samt antal deltagare utifrån samhällsorienteringens olika målgrupper, det vill säga nyanlända och utvidgade målgruppen (avsnitt 3.3).

Enligt kommunsvaren påbörjade 4 200 kvinnor (59 procent) och 2 950 män (43 procent) samhällsorientering under den aktuella perioden. Jämfört med statistiken från kommunsvaren från 2020 så har andelen kvinnor ökat från 57 procent till 59 procent.

Antalet deltagare i samhällsorienteringen kan sättas i relation till landets totala mottagande under samma period. Enligt Migrationsverket tog kommunerna emot 8 249 nyanlända vuxna (18–65 år); 4 279 kvinnor (52 procent) och 3 970 män (48 procent), under perioden 1 oktober 2020 till och med 30 september 2021. Detta är en ökning av mottagna kvinnor jämfört med 2020 då fördelningen var 47 procent kvinnor och 53 procent män.

Vidare är det sedan tidigare känt att kommuner inte alltid har möjlighet att redovisa vilka deltagare som tillhör den utvidgade målgruppen. Det är inte alla SO-verksamheter som gör skillnad på deltagare. Enligt SO-enkäten tillhör 16 procent av den totala andelen den utvidgade målgruppen, men eftersom långt från alla kommuner har redovisat utifrån målgrupp är detta en mycket ungefärlig uppskattning.

3.4 Behov av nationell databas

Som konstaterats i tidigare återrapporteringar saknas det ett enhetligt system för statistikföring, registrering av uppgifter om anmälda deltagare samt uppföljning av samhällsorienteringen. Det betyder att det är svårt att få en nationell helhetsbild av samhällsorienteringen avseende ledtider till anmälan, deltagande, utvidgade målgruppen, kvinnor och män och fastställda planer.

Det saknas statistik över den utvidgade målgruppen, och det saknas även statistik över potentiella deltagare i etableringsprogrammet som inte aktualiseras till samhällsorienteringen för att de är föräldralediga på heltid. Insatser för att nå ut till anhöriginvandrare och föräldralediga blir svårt att följa upp när det inte går att relatera till gruppernas reella storlek.

3.5 Väntetider och orsaker till väntetider

Samhällsorientering ska påbörjas så snart som möjligt efter det att den nyanlände har folkbokförts i kommunen⁵ Mer än hälften av kommunerna, 57 procent, uppger att de har väntetider som inte överstiger tre månader, vilket är en stor skillnad mot föregående år då endast 39 procent av kommunerna uppgav motsvarande väntetider.

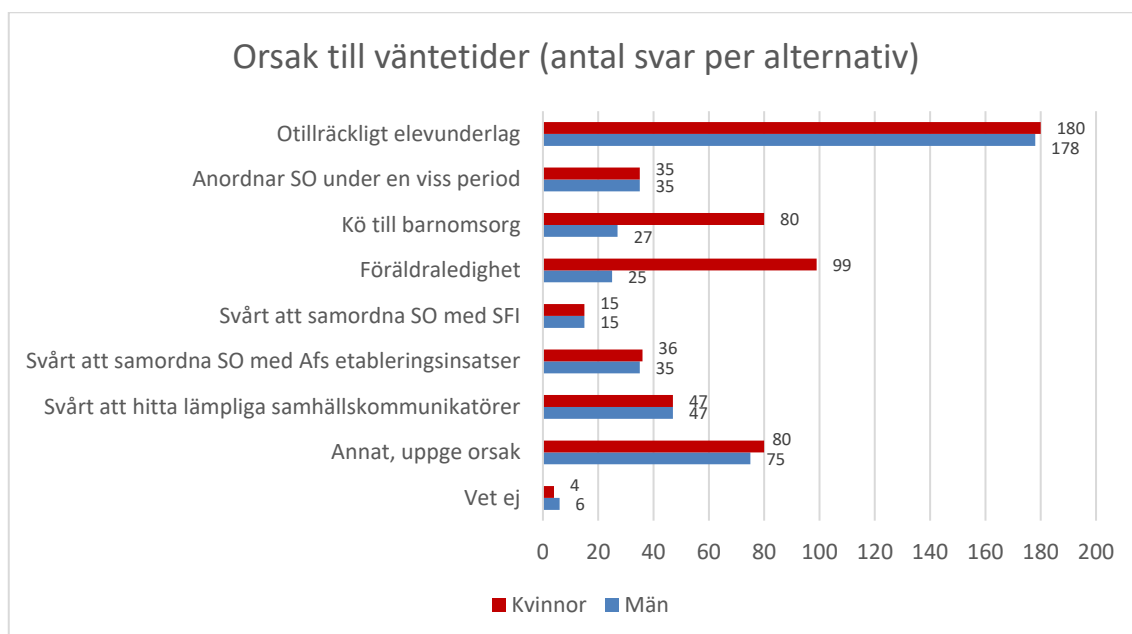
Kommuner som uppgivit att de hade väntetider fick en följdfråga om orsaker (se nedanstående tabell). På denna fråga var det möjligt att ange flera alternativ.

Väntetiderna beror främst på otillräckligt elevunderlag, och här föreligger det inte någon märkbar skillnad mellan män och kvinnor. Det finns dock stora skillnader mellan män och kvinnor när det gäller väntetider på grund av kö till barnomsorg och föräldraledighet där dessa orsaker i markant högre omfattning gäller kvinnor.

Av fritextsvaren framgår även att pandemin och restriktioner till följd av denna har inneburit att det varit svårt att starta och genomföra kurser. Några kommuner lyfter även bristande samverkan med Arbetsförmedlingen som en utmaning när det gäller anmälan till samhällsorienteringen, och att nå deltagare inom etableringen.

---

⁵ Lag 2013:156 om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare

Figur 7 Om ni har väntetider, vad är orsakerna, och hur arbetar ni för att motverka dessa? (n: K=239 M=233)

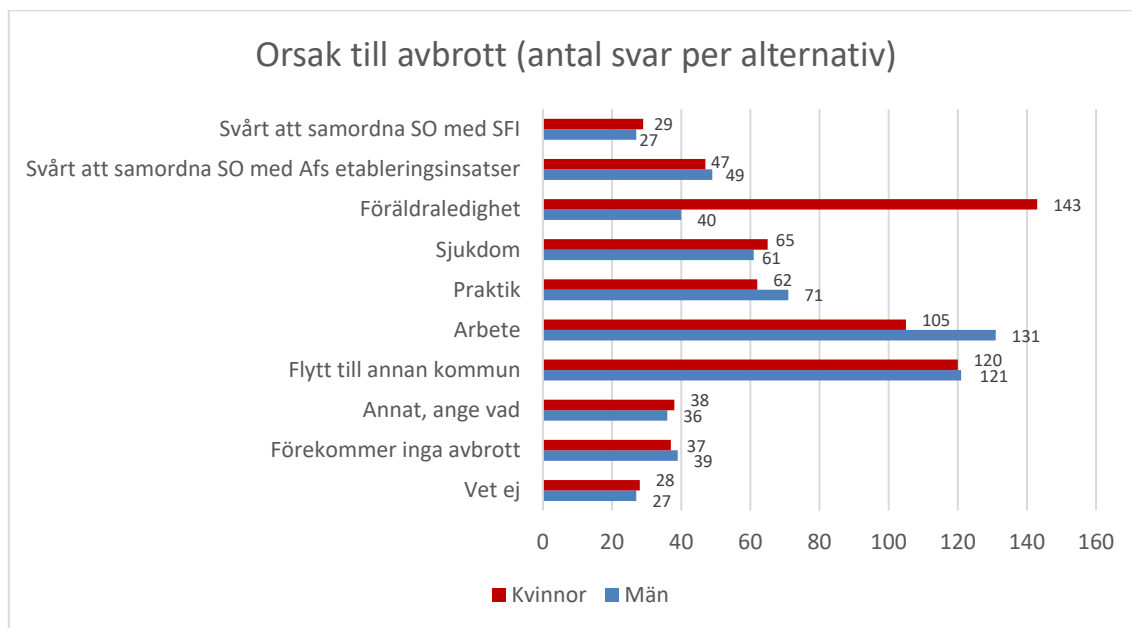
Kommunerna fick även i fritextsvar beskriva hur de arbetar för att motverka väntetider. De flesta kommuner anger att samverkan är ett sätt att korta kötiderna, men också att köpa tjänst av en eller flera aktörer. En övervägande del av svaren handlar dock mer om att konstatera att väntetider uppstår, exempelvis att kvinnor är föräldralediga i högre utsträckning eller att det finns kö till barnomsorg. Endast ett fåtal kommuner beskriver att de aktivt arbetar med information för att utjämna könsskillnaderna såsom vikten av att dela ansvaret för föräldraskapet eller internt arbetar med frågan om kö till barnomsorgen.

3.6 Avbrott och orsaker till avbrott

Av de svarande kommunerna uppger ungefär 70 procent att majoriteten av deltagarna slutför samhällsorienteringen inom ett år.

I de fall det förekommer avbrott finns en klar skillnad mellan kvinnor och män i utfallet på nationell nivå. För kvinnor förblir den vanligaste orsakerna föräldraledighet medan det för männen är arbete. Något som kan noteras från 2020 är dock att skillnaden mellan män och kvinnor när det kommer till avbrott på grund av arbete har utjämnats något. Kvinnor som avbryter sin samhällsorientering gör detta i högre utsträckning på grund av arbete under denna period. I övrigt framkommer små diskrepanser i avbrottsorsaker mellan könen. Det finns svårigheter att samordna samhällsorientering med sfi och Arbetsförmedlingens etableringsinsatser. Likaså när det gäller väntetider. Det är ingen större skillnad mellan män och kvinnor. En av utmaningarna som drabbar kvinnor och män i lika hög grad är möjligheten att kombinera samhällsorienteringen med andra insatser, framförallt Arbetsförmedlingens etableringsinsatser (se avsnitt 6.1).

Nedanstående tabell visar resultatet på flervalsfråga om orsaker till avbrott för kvinnor och män.

Figur 8 Om deltagare avbryter påbörjad samhällsorientering vad är orsakerna till avbrott? Flervalsfråga (n: K= 265 M= 259)

3.6.1 Skillnader mellan orsakerna till väntetider och avbrott mellan kvinnor och män

I fritextsvaren har kommuner redogjort för vilka insatser som görs för att förebygga skillnader, bland annat genom löpande intag, dialog med barnomsorgen och anpassad samhällsorientering för föräldralediga. Av fritextsvaren framgår att många kommuner uppfattar föräldraledighet och kö till barnomsorg som ej påverkbara faktorer. Nedanstående citat är hämtade ur fritextsvaren.

Kommentarer om väntetider män respektive kvinnor:

- Ser ingen större skillnad mellan könen. Väntetiden för barnomsorg kan vi inte påverka
- Kvinnor får i större utsträckning vänta ytterligare på grund av att de är föräldralediga eller väntar på barnomsorg
- Svårt då många kvinnor har småbarn som kommer och ibland även är gravid. Men vi har haft män som har turats om att gå till SO så vi har varvat en kortare tid
- När det gäller kvinnorna kan orsaken till väntetid var föräldraledighet eller barn och omsorg
- När det gäller kvinnorna är väntetiden ibland längre md då beror det vanligtvis på föräldraledighet
- Ingen skillnad mellan kvinnor och män är observerade
- Kvinnorna stannar mest hemma med barn för att de ammar spädbarn samt flesta har kultur att kvinnan ska ta hand om barnet och mannen ska gå ut och jobba
- Kan inte se någon skillnad mellan män och kvinnor utan det är tillgång till kommunikatör med de språk som efterfrågas som styr
- Vi har inte så stora skillnader i väntetider mellan män och kvinnor eftersom kvinnor ofta är föräldralediga i större utsträckning så kan det dröja längre innan de påbörjar SO

Kommentarer om avbrott mellan män och kvinnor

- Nej, det finns inga skillnader
- Arbetar inte med det
- Skillnader inte så stora
- Upplever ingen stor skillnad i vår kommun, de kvinnor som avbrutit har fött barn och är hemma med baby
- Vi arbetar i nuläget inte med att motverka detta
- Vi kan inte råda över dessa orsaker till avbrott

Hur motverka skillnader

- Samhällsorientering för föräldralediga mammor
- Vi erbjuder distansutbildning
- De som avbryter pga. föräldraledighet ges möjlighet att fortsätta under eller efter ledigheten. Brukar främst gälla kvinnor
- Föräldraledighet kan vara orsak till avbrott gällande kvinnor och därför försöker vi att erbjuda flexibla lösningar såsom fjärrundervisning under anpassade tider för målgruppen, samma sak faller män som får ett arbete eller praktik
- Vi informerar alltid hur föräldraledigheten kan påverka ens etablering ur flera synpunkter

4 Uppföljning och tillgänglighet

4.1 Kommunala planer för samhällsorientering

Enligt förordning (2010:1138) ska kommunen ha en plan för samhällsorienteringen. I planen ska samhällsorienteringens innehåll och omfattning anges. Det står också i förordningen att planen ska revideras när det behövs med hänsyn till nya förutsättningar och hur genomförandet fungerat.

Eftersom samhällsorienteringen utökades från 60 till 100 timmar år 2020 har kommuner behövt uppdatera sina planer. Enkätresultatet 2020 visade dock att hela 38 procent hade en plan som var från 2016 eller tidigare, och 20 procent av kommunerna saknade plan. Mot den här bakgrunden reviderade och spred länsstyrelserna sina rekommendationer om hur planer för samhällsorientering kan se ut.

Resultatet för 2021 visar en viss utveckling i positiv riktning. Ungefär 31 procent har en plan som fastställts 2020–2021. I jämförelse med i fjol är det färre kommuner som saknar fastställd plan (16 procent).

Icke desto mindre är det över 50 procent av kommunerna som har en plan som är fastställd år 2019 eller tidigare. Flera länsstyrelser har eller planerar att följa upp frågan om revidering av kommunplaner på regional nivå.

På frågan om kommunen genomför regelbunden uppföljning av deltagarnas synpunkter, uppges 74 procent ja, 18 procent svarar nej och 8 procent vet ej.

4.2 Utökningen från 60 till 100 timmar samhällsorientering

Den 1 februari 2020 trädde utökningen av samhällsorienteringen från 60 till 100 timmar i kraft. Kommunerna kompenseras för detta genom höjd

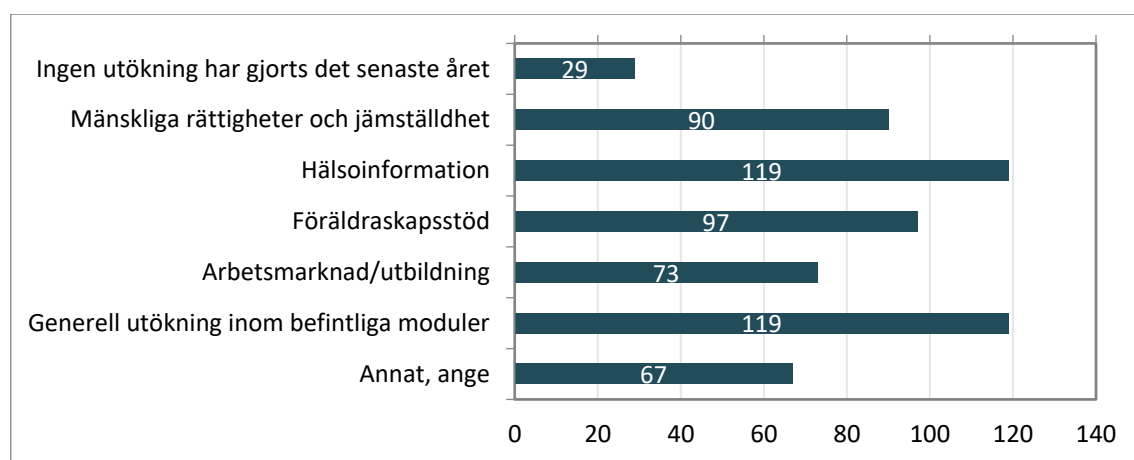

schablonersättning. År 2020 uppgav en klar majoritet av kommunerna, 90 procent, att de genomfört utökning av samhällsorienteringen. För 2021 uppger hela 94 procent av kommunerna att utökning har ägt rum. Endast tre procent av de svarande kommunerna anger att utökning inte har skett. Av fritextsvaren framgår att det framförallt beror på pandemin:

- Vi har tidigare erbjudit 100 timmar SO men det pausades under pandemin och nu ser vi över vilken form av SO vi ska erbjuda
- Vi har ingen SO igång för närvarande. Vi planerar att starta efter pandemin tillsammans med angränsade kommuner
- Vi håller på med en grupp nu. Annars avbrott på grund av pandemin.
- Eftersom vi endast har upphandlat 60 timmar har vi erbjudit andra insatser genom vuxenutbildningen. Det har varit fokus på hälsa och arbetsmarknad/utbildning. Vi håller i dagsläget på att upphandla SO som ska innefatta 100 timmar

4.2.1 Delar som samhällsorienteringen har utökats med

Enligt 6 § i förordning (2010: 1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare bestämmer kommunen hur samhällsorienteringen ska utformas och i vilken ordningsföljd samhällsorienteringens delar ska behandlas. Kommuner som svarat jakande på frågan om utökning till 100 timmar fick i följdfråga ange vilka delar som samhällsorienteringen utökats med.

Figur 9 För er som har utökats samhällsorienteringen till 100 timmar senaste året, vilka delar har innehållit utökats med? (n=259). Flervalsfråga

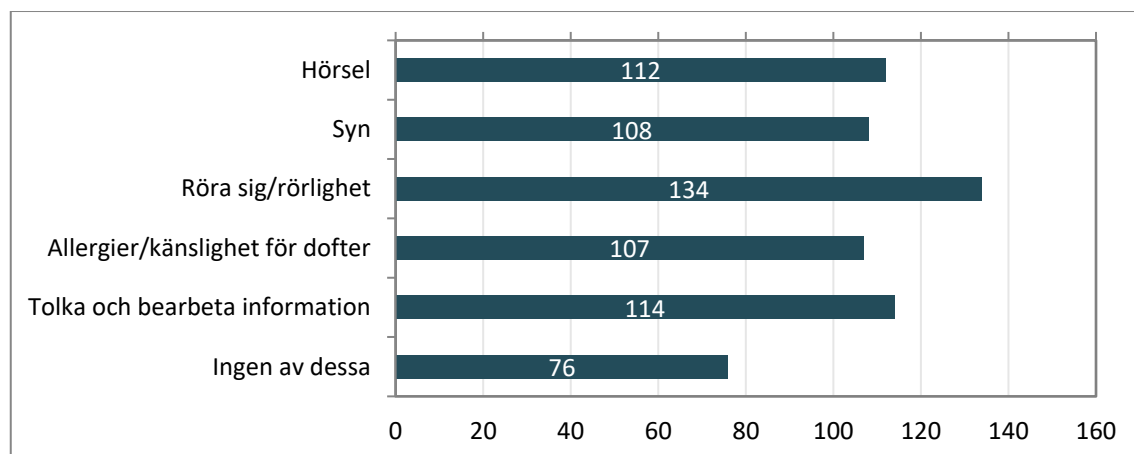
Som framgår av ovanstående tabell har flest kommuner angett generell utökad tid inom befintliga moduler och hälsainformation, efterföljt av föräldraskapsstöd. Mänskliga rättigheter och jämställdhet, samt arbetsmarknad och utbildningsfrågor uppges också. I fritextsvaren nämns fler områden:

- Miljö/källsortering
- Lokalkännedom
- Migrationsprocessen
- Normer, värderingar, sociala koder
- Vardagsekonomi (ny konsument, körkortslån, ekonomi)
- Demokratifrågor

- Droger
- Sex- och samlevnad
- Studiebesök och verksamhetsbesök
- Externa aktörer på arbetsmarknaden
- Hedersrelaterat våld och förtryck
- Barnäktenskap
- Psykisk ohälsa
- Våld i nära relationer
- Källkritik
- Mäns våld mot kvinnor
- Information utifrån efterfrågan hos individerna
- Digital kompetens/digitala tjänster

4.3 Tillgänglighet

Kommunerna fick uppge vilka förutsättningar de tagit hänsyn till för att öka tillgängligheten vid genomförandet av samhällsorienteringen. Nedanstående tabell visar antal kommuner och vilka förutsättningar de uppger att de tagit hänsyn till.

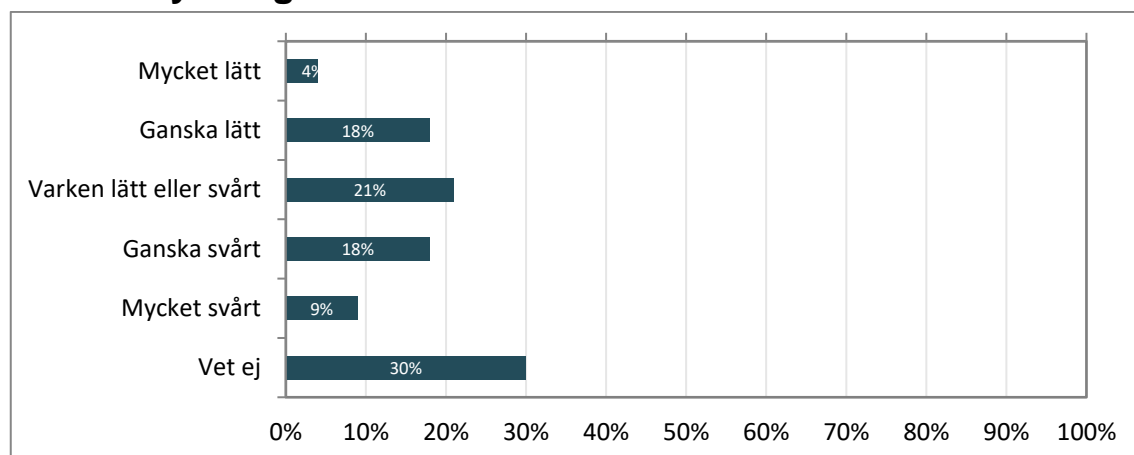
Figur 10 Ange vilka förutsättningar ni har tagit hänsyn till för att öka tillgängligheten vid genomförandet av samhällsorienteringen (n=263). Flervalsfråga

Att 90 procent av de svarande anger att de inte haft några elever med funktionsnedsättning som de ej kunnat anpassa samhällsorienteringen för kan bero på olika faktorer. Det ena är att utbildningsanordnarna lyckats ge den anpassning som krävts. En annan faktor kan vara att svarande som inte vet om att de har elever med funktionsnedsättning i sin verksamhet svarar ”nej” eftersom de då inte vet om att anpassning krävs. Siffran hade eventuellt sett annorlunda ut om frågan ställts till deltagarna, eftersom var femte person i befolkningen har någon form av funktionsnedsättning, många sådana är dessutom osynliga och elever tenderar att inte vilja berätta om dem på grund av stigma.

Att 2 procent anger att de inte kunnat ge den anpassning som behövs är givetvis anmärkningsvärt och att 8 procent inte vet om anpassning har getts vid behov innebär att det saknas kunskap om möjligheter för eleverna att få stöd vid behov.

5 Samhällskommunikatörer och SO-material

5.1 Rekrytering av samhällskommunikatörer

Figur 11 Hur ser möjligheterna att rekrytera samhällskommunikatörer på modersmål ut för er kommun eller den aktör som erbjuder samhällsorientering? (n=272)

Svarsfördelningen ser annorlunda ut i jämförelse med 2020. Andelen kommuner som beskriver det som ganska lätt har minskat sedan i fjol; då uppgav 27 procent det och för 2021 är motsvarande andel 18 procent. Frågan om hur kommuner beskriver svårighetsgraden avseende rekrytering av samhällskommunikatörer är inte helt enkel att analysera. Frågans utformning har ändrats sedan tidigare år och utökats med alternativet ”varken lätt eller svårt”.

Att 30 procent av kommunerna svarar vet ej är kanske förståeligt givet att 178 kommuner bedriver samhällsorientering i samverkan⁶. Med andra ord är det långt från alla kommuner som har arbetsgivaransvar för denna yrkesgrupp. Kommuner som inte har samhällsorientering i egen regi verkar sakna kunskap om svårighetsgraden gällande rekrytering.

Däremot beskriver 74 kommuner det som ganska respektive mycket svårt att rekrytera samhällskommunikatörer. Att 18 procent (50 kommuner) uppger att det är ganska svårt, och nio procent (24 kommuner) att det är mycket svårt att rekrytera samhällskommunikatörer stämmer med den bild som länsstyrelserna har. Detta är särskilt utmärkande för samhällsorientering på de mindre vanliga språken (se 5.10).

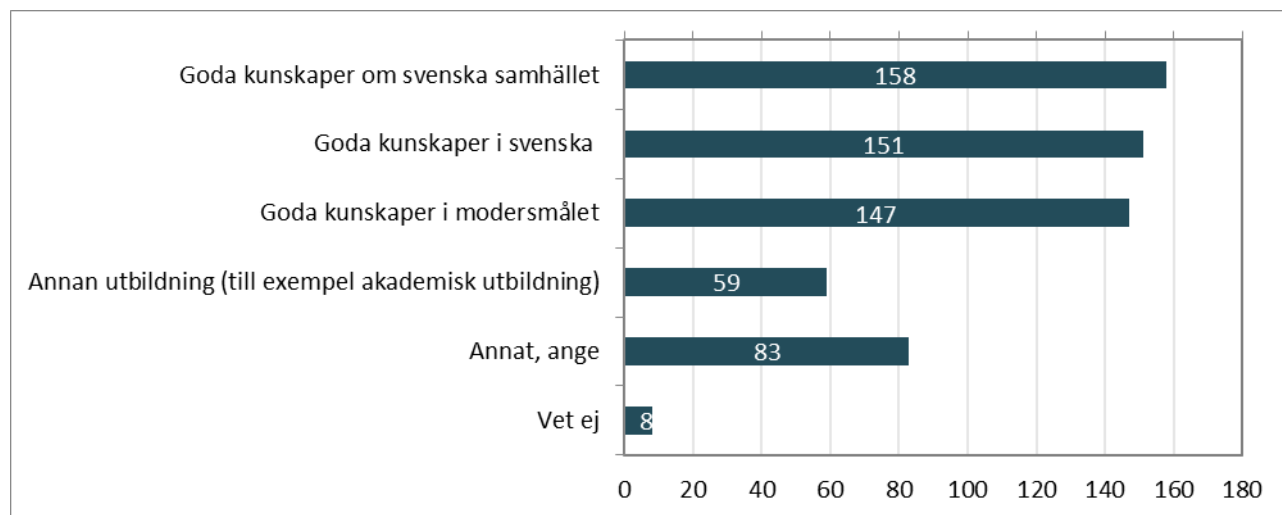
5.2 Kompetenskrav

De personer som håller kurser i samhällsorientering ska ha lämplig pedagogisk utbildning eller erfarenhet och ämneskunskap. Det finns inga formella kompetenskrav på samhällskommunikatörer, och det är upp till varje huvudman att definiera lämplighet. På frågan om det finns specifika kriterier vid rekrytering av samhällskommunikatörer svarar 65 procent av kommunerna ja, och 13 procent svarar nej. Nästan en fjärdedel av kommunerna, 22 procent, uppger att de inte vet. Att nästan en fjärdedel av kommunerna inte vet beror troligen på att en majoritet

⁶ Enligt CSO:s kartläggning, se avsnitt 2.1.1

av kommunerna inte själva ansvarar för utförandet av samhällsorienteringen utan har upphandlat, eller erbjuder samhällsorientering i samverkan där annan kommun är ansvarig.

De kommuner som lämnat jakande svar på frågan om kompetenskrav fick i en följdfråga ange vilka utifrån givna svarsalternativ (figur 12).

Figur 12 Vilka kompetenskrav ställs på samhällskommunikatörerna? (n=176)
Flervalsfråga

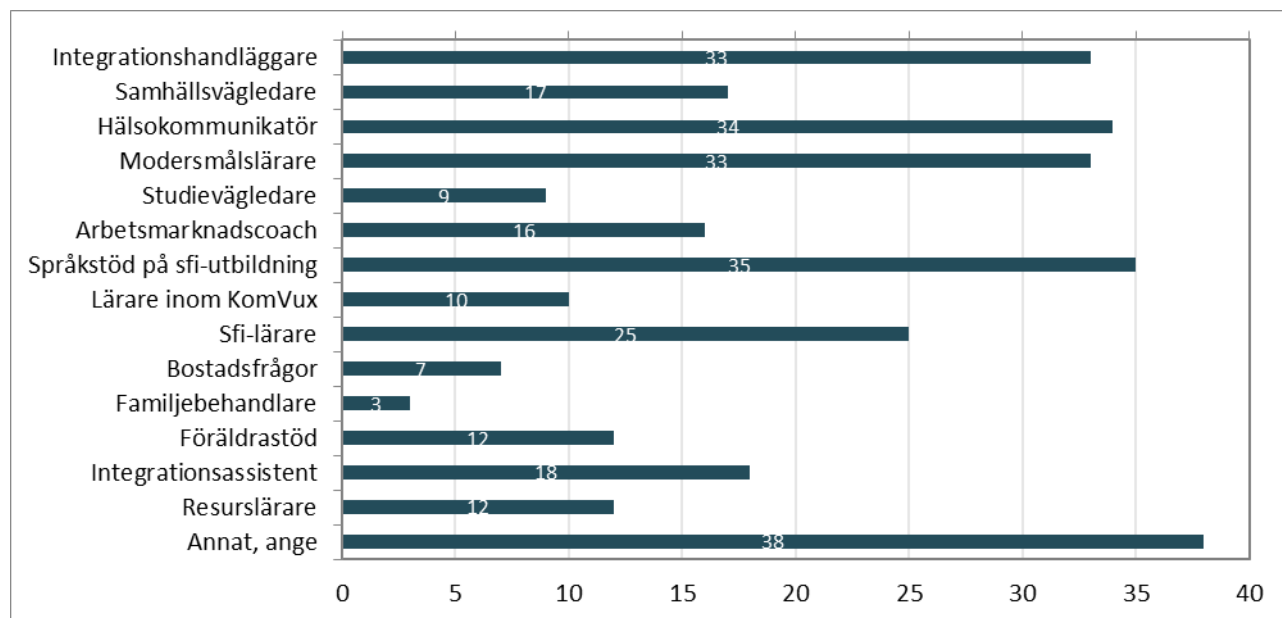
5.2.1 Exempel på kompetenskrav

Ytterligare exempel på kompetenskrav ges i fritextsvaren:

- MILSA-utbildningen
- Interkulturell kompetens
- Genomgått samhällskommunikatörsutbildning
- God erfarenhet av arbete med målgruppen
- Grundläggande datakunskap/ Digital kunskap
- Pedagogisk utbildning och/eller erfarenhet. Personliga egenskaper värderas högt
- Högskoleutbildning inom pedagogik
- Akademisk utbildning som meriterande
- Basutbildning för samhällskommunikatörer
- Goda kunskaper om det samhälle man kommer ifrån
- Erfarenhet om samhället samt en god värdegrund
- Erfaren lärare i SO-ämnena
- Goda kunskaper i engelska, pedagogisk erfarenhet är meriterande, erfarenhet av undervisning i stora grupper
- Gärna någon form av pedagogisk erfarenhet men inget krav
- Goda kunskaper i engelska, uppdaterad information om hemlandet samt erfarenhet att undervisa i stora grupper
- Lämplig som ambassadör i rollen som kommunikator
- Socialpedagog i grunden, arbetat på sfi vanligtvis

5.3 Typ av tjänster för samhällskommunikatörer

Det förekommer kombinerade tjänster för samhällskommunikatörer enligt 64 procent av kommunsvarerna. Kommuner som lämnat jakande svar om kombinerade tjänster fick i en följdfråga ange vilka andra arbetsuppgifter tjänsten kombineras med utifrån givna svarsalternativ (se nedanstående figur 13).

Figur 13 Följdfråga, Om ja: Vad kombineras tjänsten med för andra uppgifter?
Flervalsfråga (n=153)

I fritextsvaren hade kommuner möjlighet att ge ytterligare exempel på arbetsuppgifter som tjänsten som samhällskommunikatör kombineras med:

- Vara behjälpliga kommunens alla förvaltningar i kommunikationen med utrikesfödda medborgare
- Intresseföreningar, trossamfund
- Medspråkare
- Administrattion
- Lärare SO/Språk
- Inom äldreomsorg/Vård och omsorg
- Privat företag
- Översättning, administrativt samt utvecklingsarbete
- Projekt
- Samordnare
- Arbetslagledare
- Rekryterare
- Digitalt stöd
- Guide i arbetsmarknadsenhets servicecenter
- Socialpedagog SFI
- Handledare/ Studiehandedare Samordnare och arbetslagsledare
- Socialpedagog
- Studiecoach på vuxenutbildning

5.4 Tjänstgöringsgrad

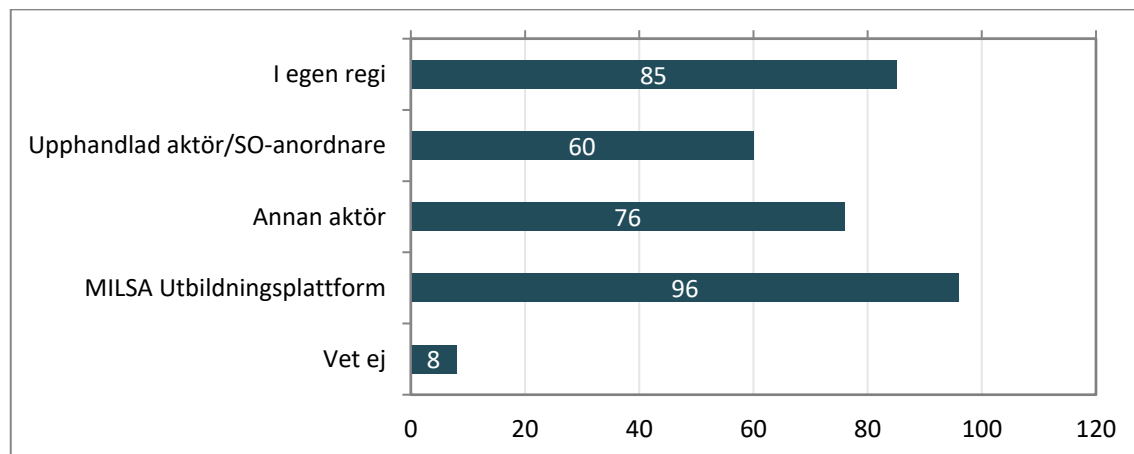
Frågan om huruvida samhällskommunikatörernas totala tjänstgöringsgrad har förändrats har inte ställts i tidigare enkäter. Den lades till 2021 på grund av att länsstyrelser på senare år fått rapporter om att samhällskommunikatörer fått förändrande arbetsvillkor eller blivit varslade.

På frågan om samhällskommunikatörernas totala tjänstgöringsgrad har förändrats under perioden 1 oktober 2020–30 september 2021 svarade 14 procent av kommunerna ja, 52 procent svarade nej, och 34 procent svarade vet ej.

Fritextsvaren ger en spretig bild av samhällskommunikatörernas arbetsvillkor. Å ena sidan framgår att ökningen av samhällsorienteringen från 60 till 100 timmar har inneburit ökad undervisningstid för vissa samhällskommunikatörer. Andra kommuner har till följd av minskat mottagande tvingats att varsla eller erbjuda kommunikatörerna andra uppdrag kopplade till samhällsorienterande insatser. Att många samhällskommunikatörer har kombinerande tjänster kan vara en förklaring till varför utfallet på frågan om förändrad tjänstgöringsgrad inte är högre trots minskat mottagande (avsnitt 5.3).

5.5 Kompetenshöjande insatser för samhällskommunikatörer

Av enkätsvaren framgår att 69 procent av kommunerna erbjuder samhällskommunikatörerna någon form av kompetenshöjande insats. En följdfråga var vem som genomför de kompetenshöjande insatserna. Över hälften av dessa insatser har ägt rum inom ramen för MILSA utbildningsplattform.⁷

Figur 14 Följdfråga Om ja: Vem genomför de kompetenshöjande insatserna? (n=186)

Enkäten ställde också frågan om det finns behov av ytterligare kompetenshöjande insatser för samhällskommunikatörer. Här svarade 42 procent ja, 22 procent nej och 36 procent vet ej. Nedanstående kommentarer är hämtade från fritextsvaren.

- Ständig kompetensutveckling är viktig eftersom det sker en personalomsättning bland samhällskommunikatörerna då det är svårt att komma upp i heltidsanställningar

⁷ 96 av 186 svar (51,6 procent)

- Det är även viktigt med utbildning/fortbildning om pedagogik för vuxna och att kunna diskutera "känsliga ämnen" som tas upp i kurserna
- Svårt med fortbildning då kommunikatörerna är timanställda. Bra när Länsstyrelsen erbjuder kompetenshöjande insatser.
- Efterfrågar en utbildning liknande MILSA
- Kompetenshöjande insatser pedagogik, metodik och utmaningar med värdegrundsarbete när man lär ut

5.6 SO-material

SO-enkäten ställer varje år frågor kring SO-material, och huruvida kommuner använder boken Om Sverige och informationssidor på webbplatsen på Informationsverige.se i undervisningen. I november 2021 publicerades det nya materialet och metodstödet för samhällsorientering på webbplatsen Informationsverige.se (läs mer i avsnitt 7.3). Uppföljningen för år 2021 i SO-enkäten gäller därför det tidigare materialet boken "Om Sverige", som fanns både som fysisk bok och som webbsidor på Informationsverige.se.

5.6.1 Boken Om Sverige

Av kommunsvarerna framgår att boken Om Sverige på webbplatsen Informationsverige.se används i samhällsorienteringen i hög utsträckning; 91 procent av kommunerna svarade ja på den frågan, och två procent svarade nej. Detta är en ökning från 2020 då 85 procent av kommunerna svarade ja. De mest visade sidorna på webbplatsen Informationsverige.se under 2021 är kopplade till samhällsorientering med 2,5 miljoner sidvisningar (49 procent).

Nästan hälften av kommunerna, 46 procent, svarade att de utöver boken använder annat material eller innehåll på Informationsverige.se inom samhällsorienteringen, exempelvis.

- Jag har fått uppehållstillstånd
- Utbildning
- Boende
- Filmserien "Börja prata om", Svenska med baby och information om Covid-19
- MILSA handbok i samhälls- och hälsokommunikation

5.6.2 Material om mänskliga rättigheter och jämställdhet

En ny och öppen fråga i den senaste SO-enkäten var vilket material som används om mänskliga rättigheter och jämställdhet i samhällsorienteringen. Av svaren framgår att många använder Boken om Sverige och relevanta sidor på Informationsverige.se.

Några kommuner och kommunalförbund hänvisar till eget framtaget material.

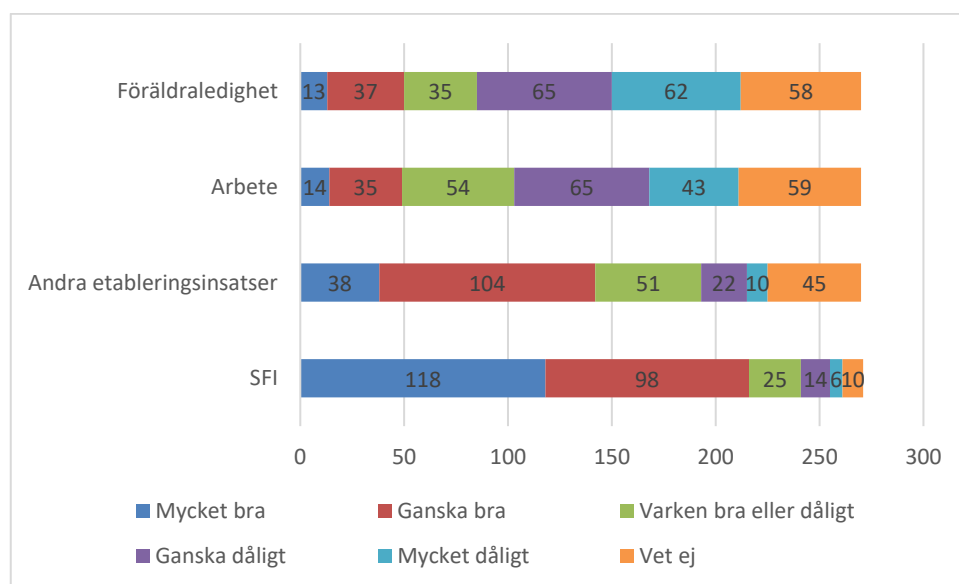
Därutöver uppges en mångfald av digitala resurser på myndigheters och organisationers webbplatser, till exempel FN, regeringen, EU, Jämställdhetsmyndigheten, MILSA utbildningsplattform och Folkhälsomyndigheten.

6 Samverkan

6.1 Förutsättningar att kombinera samhällsorientering med andra etableringsinsatser

Samhällsorienteringens syfte är att underlätta nyanländas etablering och delaktighet i arbets- och samhällslivet. Samhällsorientering är en av flera insatser, och tanken är att det ska vara möjligt att kombinera med andra etableringsfrämjande insatser. En utmaning är när det uppstår konkurrens mellan aktiviteter i etableringsprogrammet.

I nedanstående diagram framgår hur kommunerna anser att det går att kombinera samhällsorienteringen med sfi, andra etableringsinsatser, arbete, och föräldraledighet.

Figur 15 Hur anser ni att det går att kombinera samhällsorienteringen med... (n=271)

En majoritet av kommunerna svarar att det går ganska eller mycket bra att kombinera sfi med samhällsorientering. Vi ser liksom tidigare år, att föräldraledighet fungerar ganska eller mycket dåligt att kombinera med samhällsorientering. Detta är och förblir ett område som behöver utvecklas för att säkerställa ökad jämställdhet och skapa förutsättningar för en mer jämställd etablering.

6.2 Utvecklingsområden lokal och regional samverkan

På frågan om det finns någonting i den lokala eller regionala samverkan som kan förbättras svarade 48 procent av kommunerna ja, 22 procent svarade nej, och 30 procent vet ej.

Den statliga servicen brister, i fritextsvaren nämns framförallt Arbetsförmedlingens bristande närvaro och engagemang återkommande. Detta inverkar menligt på den lokala samverkan och leder ibland till kolliderande etableringsinsatser för enskilda.

Likt tidigare år finns en osäkerhet i var ansvaret ligger att anmäla deltagare till samhällsorienteringen. Många kommuner har uppfattningen att ansvaret vilar på Arbetsförmedlingen, och det finns en förväntan att Arbetsförmedlingen ska anmäla deltagare till samhällsorienteringen. Arbetsförmedlingen har ansvaret för etableringsprogrammet, men har inte något formellt ansvar att meddela eller anmäla aktuella deltagare till kommunerna, eller till den som anordnar samhällsorientering. I Lagen om etableringsinsatser 2017:584 anges i 4 § att Arbetsförmedlingen har ansvar för att nyanlända invandrare erbjuds insatser som syftar till att underlätta och påskynda deras etablering i arbets- och samhällslivet (etableringsinsatser). Av lagen följer förordning (2017:820) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare som reglerar utformningen av etableringsprogrammet, vars syfte är att underlätta och påskynda den nyanländas etablering i både arbets- och samhällslivet (etableringsinsatser).

Arbetsförmedlingen ska enligt detta regelverk samordna etableringsinsatser och vara stödjande och pådrivande i förhållande till andra berörda parter i arbetet med nyanländas etablering. Det innebär till exempel att Arbetsförmedlingen ska vara sammanställande och ta initiativ till att en lokal överenskommelse upprättas (LÖK). Vår bedömning är att det inom ramen för dessa överenskommelser borde finnas utrymme att säkerställa rutiner för informationsöverföring mellan Arbetsförmedling och kommun kring deltagare som är aktuella för samhällsorienteringen. Användandet av lokala överenskommelser är dock väldigt varierande, och ofta saknas skrivning om hur samverkan kring samhällsorienteringen ska se ut.

Det upplevs även som att det finns en diskrepans i hur handläggare på Arbetsförmedlingen hanterar och dokumenterar samhällsorienteringen som en aktivitet inom etableringsprogrammet vilket i sin tur påverkar statistiken.

Flera kommuner understryker ansvaret som Arbetsförmedlingen har enligt regelverket att samordna etableringsinsatser och vara stödjande och pådrivande i förhållande till andra berörda parter i arbetet med nyanländas etablering⁸. Nedan följer ett axplock av kommentarer ur fritextsvaren om samverkan lokalt och regionalt:

- Samverkan med AF är idag obefintlig
- Samverkan med AF behöver påbörjas
- Vi önskar en bättre närvarande samverkan med AF
- Den kommunala samverkan mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna är obefintlig i SO frågan
- Svårigheter att nå Arbetsförmedlingen utifrån deras omorganisation.
- Samverkan med Arbetsförmedlingen kan klart förbättras. Vi bjuder in men saknar tyvärr AF:s samverkansvilja
- Bättre samverkan med Arbetsförmedlingen. Långa väntetider på att bli inskriven, olika bud från handläggare

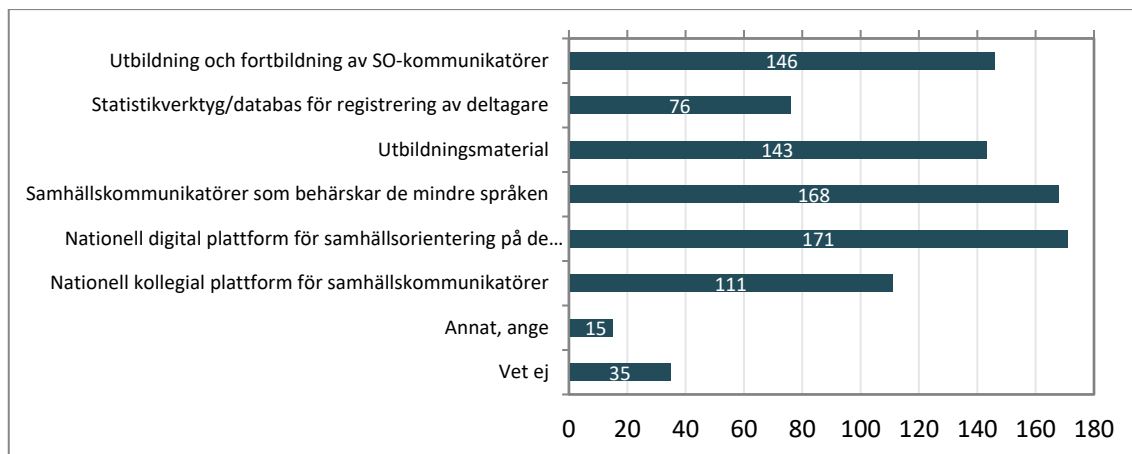
---

⁸ I Lagen om etableringsinsatser 2017:584 anges i 4 § att Arbetsförmedlingen har ansvar för att nyanlända invandrare erbjuds insatser som syftar till att underlätta och påskynda deras etablering i arbets- och samhällslivet (etableringsinsatser). Av lagen följer förordning (2017:820) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare som reglerar utformningen av etableringsprogrammet, vars syfte är att underlätta och påskynda den nyanländas etablering i både arbets- och samhällslivet (etableringsinsatser).

Samverkan kring samhällsorientering på de mindre vanliga språken är ett annat område som flera kommuner lyfter (se 8.6.1).

6.3 Behov av nationell samverkan

I enkäten fick kommunerna svara på inom vilka områden de ser behov av nationell samverkan.

Figur 16 Inom vilka områden ser ni behov av nationell samverkan? (n: 273).
Flervalsfråga

Det finns ett fortsatt behov av en nationell digital plattform för samhällsorientering på de mindre vanliga språken och samverkan kring samhällskommunikatörer som behärskar de mindre vanliga språken. Dessa relaterade alternativ dominerar i enkätsvaren. Därefter följer utbildning och fortbildning av samhällskommunikatörer och utbildningsmaterial. Kollegial plattform för kommunikatorer finns det behov av, men är underordnad tidigare nämnda områden. Efterfrågan på statistik/verktyg för registrering av deltagare ger mindre utslag, men nämns återkommande som ett önskemål och förbättringsförslag i fritextsvaren.

6.4 Kommunernas förslag på förbättringar

Kommunernas förslag på förbättringar på nationell nivå som skulle underlätta arbetet med samhällsorientering. Kommunerna återkommer i sina kommentarer till:

- Samarbetet med Arbetsförmedlingen
- Nationell utbildning för kommunikatorer
- Kommunikatorer som behärskar de mindre språken
- Utbildning för kommunikatorer
- En nationell eller regional, gemensam bemanningspool och kollegial plattform för samhällskommunikatorer
- Möjligtvis ett arbete nationellt med utvärdering av kunskapsutvecklingen hos deltagarna
- Nationell databas där vi kan lägga in vilka som gått SO, samt att vi där lagt upp våra kurser
- Det skulle vara bra om samordningen av samhällsorienteringen låg på en högre och mer övergripande

nivå så att det inte styrs i varje kommun, för då kan det vara svårare att få det likvärdigt över hela landet

- Bank av språkstöd som kan användas/köpas av kommunerna
- Gemensam kursplan samt läroplan för samhällsorientering. Utbildning och fortbildning av samhällskommunikatörer

7 Pandemins påverkan

Det är tydligt att lärdomar och anpassningar utifrån pandemin har påverkat arbetssätt. För vissa kommuner hade omställningen till fjärrundervisningen börjat ske redan före pandemin på grund av stora geografiska avstånd och minskat deltagarunderlag. Av enkätsvaren att döma är erfarenheterna av fjärrundervisning varierande. I jämförelse med föregående år är det dock en klart ljusare bild av det digitala arbetssättet som framträder.

I flera länsredovisningar beskrivs hur samhällskommunikatörer varit behjälpliga i vaccinationskampanjer i områden med låg vaccinationstäckning (bilaga 1), och att samhällskommunikatörer har samverkat med regioner kring informationsfilmer om Covid-19 (bilaga 7).

7.1 Utförandet av samhällsorienteringen påverkat av pandemin

Drygt hälften av respondenterna, 49 procent, svarar att lärdomar och anpassningar utifrån pandemin har lett till permanenta förändringar i deras arbetssätt. Nästan en tredjedel av kommunerna, 30 procent, uppger att pandemin inte har lett till några permanenta förändringar i arbetssättet och 21 procent har uppgett vet ej på frågan.

De förändringar som har skett i arbetssättet gäller framförallt att ha en flexibilitet och att kunna anpassa verksamheten utifrån digitala lösningar samt behovet av att öka den digitala kunskapen hos målgruppen.

Många kommuner uppger att de kommer att fortsätta att använda fjärrundervisning i samhällsorienteringen, då det är en bra lösning för långväga elever som slipper pendla till fysiska kurser, för föräldralediga, de med långvarig sjukdom samt för de som studerar och arbetar. Kommunerna ser också en möjlighet att framåt erbjuda hybridkurser, dvs blandade grupper både fysiskt och digitalt. En del kommuner uppger att bortfallet har minskat då det är lättare att kombinera samhällsorientering med andra aktiviteter när deltagandet är digitalt.

Kommunerna uppger också att de kommer att arbeta med fjärrundervisningen även framgent då inflödet av deltagare är på en låg nivå och det är lättare att få ihop grupper på distans i mindre språkgrupper. Kommunerna erfar att det är möjligt att bedriva samhällsorientering med fjärrundervisning och att undervisningen har utvecklats allteftersom med mer inslag av gruppövningar med möjlighet att dela in i grupper på exempelvis Teams.

Kommunerna uppger också svårigheter med det digitala arbetssättet för kortutbildade och personer som inte har lärt sig att läsa och skriva. Dessa personer behöver ofta vara på plats för att kunna ta del av informationen på ett förtjänstfullt sätt. En del kommuner uppger att det fysiska är att föredra och fungerar bäst; där är det möjligt med dialog och gruppdiskussioner på ett helt annat sätt.

Att samverka kring fjärrundervisning med andra kommuner har blivit en viktig faktor dels för att kunna behålla kommunikatörerna och kompetensen de besitter, dels för att säkerställa att alla som är berättigade till samhällsorientering ska erbjudas det även om kommunen har otillräckligt elevunderlag.

7.2 Pandemins påverkan på kvinnors och mäns deltagande i samhällsorienteringen

Mer än hälften av de svarande kommunerna, 59 procent, uppger att pandemin inte har påverkat mäns och kvinnors deltagande i samhällsorienteringen olika. Att pandemin har påverkat mäns och kvinnors deltagande olika uppges av 12 procent, och 29 procent svarar vet ej på frågan.

Som även beskrevs i avsnitt 2.4.1 har fjärrundervisningen både styrkor och svagheter. Å ena sidan uppger många kommuner att fler kvinnor har medverkat på samhällsorienteringen då undervisningen har skett digitalt. Undervisningen har varit lättare att kombinera med andra insatser och de praktiska sysslorna i hemmet då restider uteblir och flexibiliteten ökar. Å andra sidan uppger kommuner att vård av sjuka barn, som kvinnorna generellt sett tar större ansvar för, har resulterat i att många kvinnor haft hög frånvaro och missat delar av samhällsorienteringen.

8 Länsstyrelsernas arbete med samhällsorienteringen 2021

8.1 Länsstyrelsernas integrationsnätverk (LIN)

Länsstyrelserna har en samordningsstruktur för integration. Tillsammans med fyra nodrepresentanter och samordnare för de olika integrationsuppdragen arbetar LIN med att stödja länsstyrelsernas arbete på regional nivå, främja samverkan med aktörer på nationell nivå, bedriva utvecklingsarbete och stödja genomförandet av länsstyrelsernas uppdrag. Samarbetet inom länsstyrelsernas integrationsnätverk (LIN) är av stor betydelse för att inhämta och sprida kunskap i länen. Under 2021 arbetade länsstyrelserna med att hitta synergieffekter mellan tidiga insatser för asylsökande, utvecklingsmedel och samhällsorienteringen. Fokus låg på kopplingar mellan samhällsinformation och samhällsorientering.

Under det gångna året har länsstyrelser anordnat länsövergripande inspirationsträffar för kommuner kring samhällsorienteringen, arrangerat informationsmöten om SO-enkäten samt gemensamma metod- och utbildningsdagar för samhällskommunikatörer.

8.2 Röda tråden i kunskapsförmedlingen om det svenska samhället

Vikten av att samhällsinformationsinsatser till asylsökande och nyanlända följer en ”röd tråd” lyfts återkommande, och nämns i uppdragsbeskrivningen till Samverkansdelegationens Arbetsgrupp för Samhällsorientering och samhällsintroduktion. I kommittédirektivet för utredningen Ett ordnat initialt mottagande av asylsökande står:

Kunskapsförmedling om det svenska samhället bör löpa som en röd tråd under den första tiden i Sverige. Samhällsintroduktionen till asylsökande är tänkt att fungera som en första del i en kedja av etableringsfrämjande insatser som följer individen under asyltiden och tiden som nyanländ. Efter samhällsintroduktionen finns möjlighet att delta i tidiga insatser för asylsökande, t.ex. samhällsinformation och språkinläring, som organiseras av civila samhället och studieförbunden som ett sätt att tidigt främja integration för dem som senare beviljas uppehållstillstånd. För nyanlända tillhandahålls samhällsorientering och svenska för invandrare... ”⁹

Nedanstående illustration syftar till att ge en översikt över de olika insatserna för samhällsinformation. Bilden visar på ansvarsfördelningen, det vill säga de berörda huvudmännen i insatsernas olika faser; myndigheter, kommuner, studieförbund, och aktörer i civila samhället¹⁰. Det finns styrkor och svagheter när uppdrag fördelas till olika aktörer. En utmaning är att säkerställa likvärdighet i kvaliteten, och en annan är finansieringen.

Figur 17 Kunskapsförmedling om det svenska samhället - de olika faserna

Intentionen är att en enhetlighet, röd tråd, ska följa insatserna i de olika faserna. Informationen i de olika faserna kan vara helt ny eller repeterande, kompletterande eller fördjupande. Informationsverige.se är ett exempel på en resurs som är relevant i alla faser och för alla målgrupper och aktörer som arbetar med asylsökande, ensamkommande barn och nyanlända.

En fråga berörda myndigheter behöver arbeta vidare med är *hur* man skapar broar mellan insatserna för att stärka den röda tråden (organisatoriskt, ekonomiskt och metodiskt). Från Länsstyrelsens sida kan vi se möjligheter till samverkan kring efterfrågade lärmiljöer för samhällsorienteringen; nationell utbildning, kursplaner och kollegial plattform för samhälls- och hälsokommunikatörer.

Kopplat till vikten av kontinuitet är själva fördelningen av informationsinsatser som är koncentrerade till det tidiga skedet för asylsökande och nyanlända, medan få insatser erbjuds efter etableringen trots att behov av sådana kan kvarstå.

⁹ Kommittédirektiv- Ett ordnat initialt mottagande av asylsökande, [länk](#)

¹⁰ Översikten är framtagen inom ramen för samarbetet i Samverkansdelegationens Arbetsgrupp för Samhällsorientering och samhällsintroduktion.

Kommuner signalerar att ökat kvotmottagande ofta är förenat med extrainsatser och utökat socialt stöd.

8.3 Om Sverige – ett nytt material och metodstöd

År 2020 fick Länsstyrelsen i Västra Götalands län i regleringsbrevsuppdrag att utveckla delar av det utbildningsmaterial som används inom samhällsorienteringen. Uppdraget skulle genomföras med utgångspunkt i länsstyrelsernas åiterrapportering av uppdraget om översyn av samhällsorientering för nyanlända (A2018/01211/I).

Under hösten 2021 lanserade Länsstyrelsen det nya materialet och metodstödet för samhällsorientering på webbplatsen Informationsverige.se. Utifrån regleringsbrevsuppdraget (3B20), har Länsstyrelsen Västra Götaland utvecklat materialet och metodstödet, bland annat genom att mer fokus har lagts på jämställdhet och mänskliga rättigheter.

- **Materialet Om Sverige** är uppdelat i åtta block utifrån teman enligt förordningen om samhällsorienteringen och innehåller till exempel faktarutor om mänskliga rättigheter, reflekterande frågor, case, intervjuer, länkar, bilder med mera.
- **Metodstödet** till Om Sverige innehåller bland annat övningar, metoder, diskussionsfrågor, bilder och filmer. Det finns tillgängligt på sidan ”Jag arbetar med asylsökande och nyanlända”.

För att sprida det nya materialet genomförde Länsstyrelsen Västra Götaland fyra webbseminarier. Syftet var att ge en god överblick av allt material och ge inspiration till hur det kan användas av aktörer i sin verksamhet. Återkopplingen från samhällskommunikatörer var positiv och flera har börjat använda materialet i undervisningen.

Materialet och metodstödet kan bidra till att underlätta för samhällskommunikatörer i deras yrkesutövning. Materialet kan även bidra till att öka kvaliteten och likvärdigheten i samhällsorienteringen. Det är dock upp till varje huvudman att avgöra vilket SO-material som ska användas i verksamheten¹¹.

8.4 MILSA utbildningsplattform

I september 2021 avslutades MILSA utbildningsplattform för samhälls- och hälsokommunikatörer. Inom projektet, som letts av Länsstyrelsen Skåne i samverkan med länsstyrelserna, fem universitet samt olika experter, har en utbildning tagits fram och genomförts för cirka 200 samhällskommunikatörer i Sverige från drygt 60 verksamheter.

Genom MILSA utbildningsplattform har samhälls- och hälsokommunikatörer i hela landet fått kunskaper och praktiska färdigheter att bland annat integrera jämställdhetsperspektiv i undervisningen. I utvärderingen av utbildningen uppger drygt fyra av fem kommunikatorer (78 procent) att de utvecklat färdigheter vad

---

¹¹ Mer information om materialet för samhällsorientering finns i Länsstyrelsens åiterrapportering av uppdrag 3B20, enligt regleringsbrev 2021.

gäller att använda olika metoder för att undervisa i jämställdhetsfrågor och något fler (85 procent) vad gäller att integrera jämställdhetsperspektiv i genomförandet av samhällsorienteringen. Stöd för jämställdhetsintegrering ingår även i det material till stöd för samhälls- och hälsokommunikatörer som har tagits fram inom ramen för projektet såsom en handbok för kommunikatörer.

Kopplat till MILSA utbildningsplattform har Länsstyrelsen Skåne i uppdrag från Socialdepartementet att utveckla, genomföra och sprida fördjupningsutbildningar inom psykisk hälsa och föräldraskapsstöd. Under 2021 har materialet som utvecklats inom ramen för uppdraget färdigställts. Trots pandemin har fördjupningsutbildningen genomförts för en tredje grupp kommunikatörer, och ytterligare omgångar planeras för 2022.

MILSA utbildningsplattform utvärderades dels internt med fokus på utbildningens resultat, dels externt med fokus på strukturella frågeställningar¹². Ett förslag till implementerad utbildning presenteras i en sammanfattad slutrapport.¹³ Länsstyrelserna delar bedömningen att en nationell utbildning för samhällskommunikatörer är av central betydelse för den fortsatta kvalitetsutvecklingen av samhällsorienteringen i hela landet.

8.4.1 Övriga aktiviteter

MILSA utbildningsplattform och länsstyrelserna arrangerade under våren 2021 en nationell konferens om professionaliserad samhällsorientering. Konferensen var också MILSA:s slutkonferens. Över 500 deltagare medverkade vid denna tvådagarskonferens som hade Demokratins 100 år som inramning och inleddes av talman Andreas Norlén. Utvärderingen visade att konferensen var mycket uppskattad. En sammanfattning av tvådagarskonferensen gjordes även i videoformat¹⁴.

Boken Samhällsorientering för en hållbar integration (av Erik Amnå och Mikael Stigendal), skrevs inom ramen för projekt MILSA utbildningsplattform och gavs ut 2021. MILSA utbildningsplattform och länsstyrelserna arrangerade ett seminarium om boken inom ramen för skolledarspåret på Bokmässan 2021. Författarna möttes i ett samtal med skolledaren Else-Marie Hallqvist om samhällsorientering för nyanlända och om skolans och skolledarnas roll för integrationen. Samtalet ägde rum under ledning av Inger Bergendorff, undervisningsråd på Skolverket¹⁵.

---

¹² Intern utvärdering (2022): MILSA utbildningsplattform – Nationell utbildning för samhälls- och hälsokommunikatörer – Kvalitet, kapacitet och likvärdighet i samhällsorienteringen för Sveriges nyanlända, [länk](#).

Extern utvärdering, Ramboll (2021): Slututvärdering – MILSA utbildningsplattform, [länk](#)

¹³ Intern utvärdering (2022): MILSA utbildningsplattform – Nationell utbildning för samhälls- och hälsokommunikatörer – Kvalitet, kapacitet och likvärdighet i samhällsorienteringen för Sveriges nyanlända, [länk](#).

¹⁴ Samhällsorientering för en hållbar integration – april 2021, [länk](#) till youtube

¹⁵ Samhällsorientering för en hållbar integration, [URPlay](#)

8.5 Statsbidrag

Länsstyrelsens utvecklingsmedel för insatser som syftar till att skapa beredskap och tillräcklig mottagningskapacitet för nyanlända och ensamkommande barn i kommunerna enligt 37 § i ersättningsförordningen (2010:1122) är ett viktigt verktyg som kan användas för att finansiera insatser som syftar till att utveckla kvaliteten i samhällsorienteringen och stärka samverkan.

Det finns flera lokala exempel där kommuner sökt §37-medel för att utveckla samhällsorienteringen, bland annat gällande digitala undervisning och digital delaktighet.

Insatsen *Samordnad Samhällsorientering i Kronobergs län del 2* är ett exempel på hur både §37-medel och statsbidrag för tidiga insatser för asylsökande har använts för att hitta samverkan och synergier mellan samhällsorienteringen och samhällsinformation som ges till asylsökande. Insatsen syftar till att skapa gränssnitt och röd tråd mellan samhällsinformation och samhällsorientering där en gemensam vision arbetats fram i samverkan mellan Länsstyrelsens och kommunernas SO-ansvariga samt organisationer i civilsamhället som bedriver samhällsinformation.

Ludvika kommun driver i samverkan med Högskolan Dalarna insatsen *Interkulturella förhållningssätt och interaktion i digital lärmiljö*.

Länsstyrelsen ser positivt på att utvecklingsmedel kan användas för att utveckla samhällsorienteringen på lokal och regional nivå, men menar att detta inte är en långsiktigt hållbar lösning. Ambitionshöjningen av samhällsorienteringen (utökning av timmar och framtagande av nytt material och metodstöd) sammanfaller med minskat mottagande och borttagen grundersättning som innebär neddragningar i kommunernas mottagandekapacitet. Länsstyrelsen menar att den fortsatta kvalitetsutvecklingen av samhällsorienteringen inte kan vara avhängig länsstyrelsernas utvecklingsmedel.

8.6 Den fortsatta kvalitetsutvecklingen av samhällsorienteringen

En rad satsningar har gjorts för att stärka samhällsorienteringen under senare år. År 2020 utökades samhällsorienteringen från 60 till 100 timmar, och ett nytt material och metodstöd för samhällsorienteringen lanserades under hösten 2021 på Informationsverige.se. Nedanstående avsnitt lyfter områden som Länsstyrelsen menar behöver utvecklas för att säkerställa kvalitet och likvärdighet i samhällsorienteringen framgent.

8.6.1 Samhällsorientering på distans på de mindre språken

Som framgick tidigare ser kommuner ett stort behov av en nationell digital plattform för samhällsorientering på de mindre vanliga språken (avsnitt 6.3). Detta har lyfts av kommuner i flera år.

År 2020 fattade Länsstyrelsen Stockholm beslut att bevilja Centrum för samhällsorientering i Stockholm (CSO) §37-medel för en förstudie. Förstudiens syfte var att kartlägga behov, intresse och förutsättningar att samverka kring en

kommunal samverkansmodell för digitala kurser i samhällsorientering med nationellt intag (se avsnitt 2.1.1). CSO har löpande informerat om arbetets fortskridande för Arbetsgrupp för Samhällsorientering och samhällsintroduktion som har varit förstudiens referensgrupp. Representanter för Länsstyrelsen medverkade också vid ett antal workshops som CSO arrangerade med kommuner under hösten 2021. Vid dessa tillfällen fick kommuner möjlighet att utifrån tidigare förslag diskutera ägarskap, utförare, anmälan, genomförande och finansiering för en framtida samverkansmodell¹⁶. Trots tveksamheter kring ägarskapsfrågan var det en majoritet av kommunerna som ansåg att Länsstyrelsen skulle vara förvaltare av en nationell plattform. En styrka är att det vore stabilt med en tydlig ägare, och en svaghet är Länsstyrelsens tvådelade roll.

Länsstyrelsen Skåne är positiva till att bidra i det fortsatta arbetet med att ta fram ett förslag på digitala kurser med nationellt intag under förutsättning att det finns finansiering för utveckling, samt kapacitet att implementera tjänsten i aktuellt förvaltningsobjekt inom Länsstyrelsen. En sådan satsning bör i kvalitetssäkrande syfte kopplas samman med uppdrag om en nationell utbildning för samhällskommunikatörer. Länsstyrelsen emotser slutredovisning av förstudien 28 februari 2022 och kommer att bereda förslagen under våren 2022.

8.6.2 Behov av en nationell kursplan

Den bristande likvärdigheten i kvalitet som kännetecknar samhällsorienteringen kan delvis tillskrivas det faktum att det saknas en nationell kursplan och beskrivning av kunskapsmål. Frågan är ständigt aktuell och behovet styrks av flera kommuner i enkätsvaren, så även i år.

Avsaknaden av en nationell kursplan med kunskapskrav blev också märkbar i arbetet med att utveckla nytt material och metodstöd för samhällsorienteringen. Länsstyrelsen fick göra egna avvägningar och syftesbeskrivningar för att begränsa och prioritera materialets innehåll och omfattning.

Frågan om nationell kursplan är också en viktig kvalitetssäkringsfråga i projektet som utreder förutsättningarna för en kommungemensam samverkansmodell för samhällsorientering på distans på de mindre språken (avsnitt 7.5.3).

Länsstyrelsen har i dialog med Skolverket diskuterat framkomligheten av en nationell kursplan. Inom komvux finns **grundläggande orienteringskurser** som till sin karaktär påminner om samhällsorienteringen. I dessa kurser sätts inga betyg, och pedagogen behöver inte ha legitimation. Utgångspunkten är den enskildes behov och förutsättningar. Innehållet i kurserna förklaras i syftesbeskrivningar.

En kursplan för samhällsorienteringen behöver ge kommuner fortsatt förordningsenlig frihet att utforma och anpassa undervisningen utifrån deltagare och lokala förutsättningar. Länsstyrelsen bedömer att frågan om införande av nationell kursplan för samhällsorienteringen bör hanteras tillsammans med

---

¹⁶ CSO: s förslag på samverkansmodell bygger på underlag från fördjupningsintervjuer, enkät och resultat från juridiska utredningen *Förstudie avseende former för nationellt samarbete kring digitala kurser i samhällsorientering* av Kommunakuten AB.

relaterade och pågående insatser som rör nyanlända inom etableringsprogrammet och utbildningsplikten.

Från och med hösten 2022 är kommunerna skyldiga att tillhandahålla en sammanhållen kommunal vuxenutbildning de nyanlända som tar del av etableringsprogrammet och på grund av kort utbildning inte bedöms kunna matchas mot arbete under tiden i programmet. Den sammanhållna utbildningen ska innehålla svenska för invandrare, orienteringskurser och kurser på grundläggande eller gymnasial nivå. Här kan samhällsorienteringen vara en viktig pusselbit. Det finns skäl att anta att behovet av en nationell kursplan för samhällsorienteringen blir än viktigare.

Frågan om nationell kursplan hör också samman med länsstyrelsernas och MILSA utbildningsplattformens strävanden att implementera den framtagna nationella utbildningen för samhällskommunikatörer.

8.6.3 Statistik

Länsstyrelsen har i åiterrapporter återkommande lyft att det saknas ett enhetligt system för statistikföring, registrering av uppgifter om anmälda deltagare samt uppföljning av samhällsorienteringen. Behovet av enhetlig och heltäckande statistik över deltagandet i kommunala insatser för nyanlända lyftes även i Statskontorets kartläggning om kommunernas mottagande av nyanlända 2021:

...Arbetsförmedlingen för statistik över nyanlända som deltar i aktiviteter inom etableringsprogrammet. Men för övriga nyanlända i kommunala insatser såsom sfi saknas ofta statistik. Enligt Statskontorets bedömning skulle en enhetlig och heltäckande statistik över deltagandet i kommunala insatser för nyanlända ge bättre förutsättningar för uppföljning och därmed öka kunskapen om i vilken mån insatserna underlättar för nyanlända att integrera sig i det svenska samhället...¹⁷

Länsstyrelsen har under året varit i kontakt med SCB med anledning av det regeringsuppdrag myndigheten fick under hösten 2021, om att uppdatera och utveckla databasen Registerdata för integration (A2021/01845). Av regeringsuppdraget framgår att inhämtning av data ska göras inom områdena arbetsmarknad, utbildning, boende, flyttmönster, demografi, demokrati, hälsa, inkomster och transfereringar. Länsstyrelsen erfar att det inte finns planer på att lägga in uppgifter om deltagande i samhällsorientering i RegInt (Registerdata för integration) i årets uppdatering.

Frågan om nationell databas har under 2021 också varit ett fokusområde för Arbetsgrupp Samhällsorientering och samhällsintroduktion under Samverkansdelegationen¹⁸.

I Arbetsförmedlingens och Skolverkets gemensamma redovisning av regeringsuppdraget konstateras att det också finns behov av förbättrat informationsutbyte mellan Arbetsförmedlingen och kommuner vad gäller samhällsorienteringen (2021:62)¹⁹.

---

¹⁷ Kommunernas mottagande av nyanlända - En kartläggning av ansvar, organisation och uppföljning (2021:6), [länk](#)

¹⁸ Om Samverkansdelegationen, [länk](#)

¹⁹ Förbättrat informationsutbyte mellan Arbetsförmedlingen och kommuner för att underlätta övergångar till studier i kommunal vuxenutbildning – Slutredovisning av Arbetsförmedlingens och Skolverkets regeringsuppdrag (2021), [länk](#)

Enligt Länsstyrelsens mening bör frågan om nationell databas för registrering och uppföljning av deltagande i samhällsorientering hanteras samlat och kopplat till förbättringsarbete som syftar till att förbättra informationsutbytet mellan Arbetsförmedlingen och kommuner²⁰.

Länsstyrelsens uppfattning är att det är angeläget att SCB:s utvecklingsplaner i närtid även inkluderar inhämtning av data och statistik om samhällsorienteringen.

Länsstyrelsen föreslår att möjligheten att införa uppgiftsskyldighet enligt lagen (2001:99) om den officiella statistiken och förordning (2001:100) om den officiella statistiken för kommunerna bör utredas.

8.6.4 Aktuell forskning

Samverkan mellan akademi och praktik är viktigt för den fortsatta kvalitetsutvecklingen av samhällsorienteringen. Flera länsstyrelser har utbyte med lärosäten kring samhällsorienteringen för utvärdering, konsultation, föreläsningar eller fortbildning för samhälls- och hälsokommunikatörer. MILSA utbildningsplattform har ett nära samarbete med fem universitet för att utöver själva genomförandet även att utvärdera och kvalitetssäkra utbildningens struktur och innehåll²¹. Inom ramen för uppdraget att ta fram nytt material och metodstöd för samhällsorienteringen anpassades texterna i materialet efter pedagogiska riktlinjer för vuxna andraspråkstalare. Metodstödet bygger även på forskning och beprövade erfarenheter från vuxenutbildning och från studiecirkelverksamhet för vuxna när det gäller att stötta och aktivera vuxna i att reflektera, samtala och utveckla kunskaper.

Ludvika kommun driver i samverkan med Högskolan Dalarna och med stöd av §37-medel insatsen *Interkulturella förhållningssätt och interaktion i digital lärmiljö* som undersöker hur bilden av Sverige hos den nyanlända skapas och hur den uttrycks i klassrumsinteraktionen utifrån SO-materialet (bilaga 2). Under 2021 påbörjade länsstyrelserna och IMS: Institutet för mångreligiositet och sekularitet planering av ett gemensamt webinarium om olika syn på betydelsen av värderingar för hållbar integration, och om samhällsorienteringens roll.²² Länsstyrelsen Södermanland har nyligen påbörjat en studie i samverkan med World Values Survey och Regionen. Centrum för global migration, Göteborgs universitet, bedriver forskningsstudien *Medborgar- och demokratifostran för vuxna nyanlända migranter* i storstadskommunerna Göteborg, Stockholm och Malmö. Projektet undersöker vilka uppfattningar, normer och värderingar som framträder i samhällsorienteringen och hur nyanlända positioneras i utbildningen utifrån ett historiskt perspektiv på samhällsorienteringen roll kopplat till krav på medborgaskap.

Det finns ett ökat politiskt och akademiskt intresse för samhällsorienteringen. Det är viktigt att ha i åtanke att samhällsorienteringen präglas av en stor variation och det är varje enskild kommun som ansvarar för utförandet. På grund av den breda variationen är det svårt att dra generella slutsatser utifrån lokala exempel av samhällsorienteringens innehåll och utförande. Det finns i så fall en risk att detta ger upphov till missvisande bilder och förhastade åtgärdsförslag.

---

²⁰ Ibid.

²¹ Uppsala universitet, Lunds universitet, Malmö universitet, Örebro universitet och Mittuniversitetet.

²² Vilka värderingar präglar det svenska majoritetssamhället? Webinarium 10 mars, [länk](#)

8.7 Samlad bedömning

I princip alla kommuner i Sverige lever upp till sitt ansvar att erbjuda samhällsorientering enligt lagen (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare. Enligt länsstyrelsernas lägesbilder uppger en klar majoritet av kommunerna att de har god förmåga att erbjuda samhällsorientering. Omkring hälften av landets kommuner anordnar samhällsorientering i samverkan med andra kommuner/kommunalförbund. Samverkan mellan kommuner - även över länsgränser - blir än viktigare i takt med att mottagandet minskar och behov av att erbjuda samhällsorientering på de mindre vanliga språken ökar. Behovet av nationell samverkan är som störst avseende samhällskommunikatörer som behärskar de mindre vanliga språken, och digital plattform för samhällsorientering på de mindre språken.

Fjärrundervisning i samhällsorientering förefaller vara det nya normala. Utmaningar med digitalt utanförskap eller bristande tillgång till teknisk utrustning kvarstår, och kommunerna har ett ansvar att säkerställa ett jämlikt deltagande i samhällsorientering för alla oavsett digital kompetens eller digitala verktyg.

Det går inte i dagsläget att få exakta uppgifter om deltagare som påbörjat samhällsorientering eftersom Arbetsförmedlingen och kommunerna registrerar deltagare på olika sätt. Över hälften av kommunerna har väntetider som är mindre än tre månader. Väntetiderna beror främst på otillräckligt elevunderlag, och det föreligger inte någon märkbar skillnad mellan män och kvinnor. Det finns dock fortfarande stora skillnader mellan män och kvinnor när det gäller väntetider på grund av kö till barnomsorg och föräldraledighet där dessa orsaker i markant högre omfattning gäller kvinnor. Samma tendens ser vi vad gäller skillnader i skäl till avbrott mellan kvinnor och män²³. För nyanlända kvinnor förblir den vanligaste orsaken föräldraledighet medan det för männen är arbete. För att nyanlända kvinnor ska kunna delta i etableringen på lika villkor krävs förstärkta insatser i form av flexibla SO-kurser, information om jämställt föräldraskap och föräldraledighet.

Många kommuner uttrycker att samverkan med Arbetsförmedlingen kring informationsöverföring om deltagare som är aktuella för samhällsorientering inte fungerar. Detta är en utmaning som uppges ha ökat till följd av Arbetsförmedlingens reformering och nedstängning av lokalkontor.

En stor andel kommuner har valt svarsalternativet vet ej på flera frågor i SO-enkäten. Länsstyrelsen ser en fara i att många kommuner, främst de som upphandlar samhällsorientering av annan aktör, saknar insyn och kunskap om hur verksamheten bedrivs

9 Avslutande kommentarer

Länsstyrelsen noterar att det finns en dissonans mellan de senaste årens ambitionshöjning av samhällsorienteringen (utökning från 60 till 100 timmar, framtagande av nytt material- och metodstöd), och hur de faktiska förutsättningarna för kommunerna att erbjuda kvalitativt likvärdig samhällsorientering ser ut. Det minskade mottagandet innebär att finansieringen av verksamheten påverkas. Detta är särskilt märkbart för deltagare som talar mindre vanliga språk, men till följd av minskat mottagande och högre

---

²³ Regionala skillnader och avvikelser kan förekomma.

kvotmottagande har detta nu även kommit att gälla de vanligt förekommande språken. Ambitionshöjningen av samhällsorienteringen sker samtidigt med Arbetsförmedlingens reformering som inneburit att många lokalkontor försvunnit, vilket har haft negativ påverkan på samverkan lokalt.

Kö till barnomsorg är fortfarande en mycket vanligare orsak till att kvinnor tvingas vänta med samhällsorientering och därmed får en fördröjd etablering. Att kombinera samhällsorientering med föräldraledighet fungerar dåligt. Detta är en jämställdhetsutmaning som samhället måste adressera.

Det finns konsensus om att kunskapsförmedlingen om det svenska samhället ska löpa som en röd tråd genom alla faser under den första tiden i Sverige (förberedande insatser för kvotflyktingar, obligatorisk samhällsintroduktion, samhällsinformation för asylsökande och samhällsorientering för nyanlända, se avsnitt 8.2). En tydligare metafor för kopplingen mellan dessa samhällsinformationsinsatser är snarare en komplex väv av många olika trådar och kulörer. Det finns en mångfald av aktörer som är delaktiga i arbetet för att förmedla samhällsinformation till de som kommer nya till Sverige; statliga myndigheter, kommuner, studieförbund, organisationer i civila samhället, universitet och högskolor. För att säkerställa en ”kedja av etableringsfrämjande insatser som följer individen under asyltiden och tiden som nyanländ” kommer det att behövas utökade resurser för att administrera och samordna tvärsektoriell samverkan²⁴. I denna rapport har vi också lyft behovet av att erbjuda nyanlända repeterande och kompletterande insatser (avsnitt 8.2).

9.1 Länsstyrelsens rekommendationer

I syfte att höja kvaliteten och likvärdigheten i samhällsorienteringen föreslår Länsstyrelsen:

- Att Länsstyrelsen Skåne får i uppdrag att i samverkan med lärosäten skapa **en nationell uppdragsutbildning för hälso- och samhällskommunikatörer**. Kopplat till detta uppdrag hör framtagande av **en nationell kursplan för samhällsorientering** liknande den för grundläggande orienteringskurser.
- Att ett **nationellt system för uppföljning och statistik** om deltagande i samhällsorienteringen inrättas, inklusive statistik om deltagare som kombinerar etableringsinsatser med föräldraledighet på deltid. Länsstyrelsen föreslår att **möjligheten att införa uppgiftsskyldighet** enligt lagen (2001:99) om den officiella statistiken och förordning (2001:100) om den officiella statistiken för kommunerna bör utredas.
- Att utreda hur en samlad, långsiktig **finansiell modell för en sammanhållen verksamhet för samhällsorientering** kan se ut;
  - nationell utbildning för samhällskommunikatörer
  - samverkansmodell för samhällsorientering på de mindre språken

---

²⁴ Citat ur Kommittédirektiv- Ett ordnat initialt mottagande av asylsökande, [länk](#)

- kollegial plattform för hälso- och samhällskommunikatörer

Rapporten har författats av Elin Sandberg (samordnare, Länsstyrelsen Västra Götaland), tillsammans med länsstyrelsernas interna arbetsgrupp för samhällsorientering: Ingela Fredriksson (Länsstyrelsen i Örebro län), Linda Jönsson (Länsstyrelsen Skåne), Inga-Lill Nordström (Länsstyrelsen Västerbotten), och Yvonne Thorsson (Länsstyrelsen Östergötland).

Ärendet har beslutats av Länsråd Johan Blom efter föredragning av integrationsutvecklare Michella Zayat.

Johan Blom

Länsråd, Länsstyrelsen i Värmlands län

Ärendet har beslutats digitalt och saknar därför underskrift

10 Bilagor

1. Rapport Länsstyrelsen Blekinge
2. Rapport Länsstyrelsen Dalarna
3. Rapport Länsstyrelsen Gotland
4. Rapport Länsstyrelsen Gävleborg
5. Rapport Länsstyrelsen Halland
6. Rapport Länsstyrelsen Jämtland
7. Rapport Länsstyrelsen Jönköping
8. Rapport Länsstyrelsen Kalmar
9. Rapport Länsstyrelsen Kronoberg
10. Rapport Länsstyrelsen Norrbotten
11. Rapport Länsstyrelsen Skåne
12. Rapport Länsstyrelsen Stockholm
13. Rapport Länsstyrelsen Södermanland
14. Rapport Länsstyrelsen Uppsala
15. Rapport Länsstyrelsen Värmland
16. Rapport Länsstyrelsen Västerbotten
17. Rapport Länsstyrelsen Västernorrland
18. Rapport Länsstyrelsen Västmanland
19. Rapport Länsstyrelsen Västra Götaland
20. Rapport Länsstyrelsen Örebro
21. Rapport Länsstyrelsen Östergötland
22. Statistik Arbetsförmedlingen
23. Statistik Migrationsverket
24. Resultat SO-enkät Uppföljning Samhällsorientering 2021

Länsstyrelsen
Värmland

Länsstyrelsen Värmland, 651 86 Karlstad, 010-224 70 00
www.lansstyrelsen.se/varmland